CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
DOMNUL ATHANASIOS RANTOS
prezentate la 4 octombrie 2024[1]

Cauza C-365/23 [Arce][i]

SIA „A”
împotriva
C,
D,
E

[cerere de decizie preliminară formulată de Augstākā tiesa (Senāts) [Curtea Supremă (Senatul)], Letonia]

„Trimitere preliminară – Protecția consumatorilor – Directiva 93/13/CEE – Clauze abuzive în contractele încheiate cu consumatorii – Articolul 1 – Domeniu de aplicare – Articolul 2 litera (b) – Noțiunea de «consumator» – Articolul 3 alineatul (1) – Articolul 4 alineatul (2) – Articolul 5 – Articolul 6 alineatul (1) – Articolul 8a – Contract de adeziune – Contract încheiat între un profesionist care furnizează servicii de dezvoltare sportivă și de asistență în carieră și un sportiv, jucător «speranță», minor reprezentat de părinții săi – Clauză care prevede obligația de a plăti acestui profesionist o remunerație de 10 % din valoarea veniturilor obținute de acest sportiv în cursul următorilor 15 ani – Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene – Articolul 17 – Dreptul de proprietate – Articolul 24 – Drepturile copilului”

I. Introducere

1. Prezenta cerere de decizie preliminară privește interpretarea articolului 2 litera (b), a articolului 3 alineatul (1), a articolului 4 alineatul (2), a articolului 5, a articolului 6 alineatul (1) și a articolului 8a din Directiva 93/13/CEE[2] privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii, coroborate cu articolul 17 alineatul (1) și cu articolul 24 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”).

2. Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între A, o societate cu răspundere limitată de drept leton înființată în scopul de a asigura dezvoltarea sportivilor în Letonia (denumită în continuare „societatea A”), pe de o parte, și persoanele fizice C, un jucător amator minor

[1] Limba originală: franceza.

[i] Numele prezentei cauze este un nume fictiv. El nu corespunde numelui real al niciuneia dintre părțile la procedură.

[2] Directiva Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii (JO 1993, L 95, p. 29, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 273), astfel cum a fost modificată prin Directiva 2011/83/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2011 (JO 2011, L 304, p. 64).

„speranță” și părinții săi, D și E (denumiți în continuare „părinții”), pe de altă parte, în legătură cu recuperarea de către societatea A a remunerației datorate de C în schimbul furnizării serviciilor prevăzute în temeiul unui contract de servicii de sprijinire a dezvoltării sportive și de asistență în carieră, încheiat la 14 ianuarie 2009 între societatea A, pe de o parte, și C, precum și părinții săi, pe de altă parte (denumit în continuare „contractul în litigiu”).

3. În cadrul prezentei cauze, Curtea va trebui să examineze aplicabilitatea dreptului Uniunii în materia protecției consumatorilor, în special a Directivei 93/13, în cazul unui contract, precum contractul în litigiu, în contextul particular al unui consumator inițial minor, reprezentat de părinții săi, devenit în cursul contractului major și jucător profesionist. Hotărârea care urmează să fie pronunțată, care va contura liniile aplicării acestei directive, va avea, în mod evident, o incidență asupra conținutului acestui tip de contracte, chiar și dincolo de domeniul sportului.

II. Cadrul juridic

A. Dreptul Uniunii

1. Directiva 93/13

4. Potrivit considerentelor al zecelea, al treisprezecelea și al șaisprezecelea ale Directivei 93/13:

„întrucât se poate obține o protecție mai eficace a consumatorului prin adoptarea unor norme de drept uniforme în ceea ce privește clauzele abuzive; întrucât aceste norme ar trebui să se aplice tuturor contractelor încheiate între vânzători sau furnizori [a se citi «profesioniști»] și consumatori; întrucât, prin urmare, trebuie excluse din domeniul de aplicare al prezentei directive, *inter alia*, contractele de muncă, contractele privind drepturile de succesiune, contractele privind drepturi care intră sub incidența Codului familiei și contractele privind înființarea sau organizarea companiilor sau acordurile de parteneriat;

[…]

întrucât se consideră că actele cu putere de lege sau normele administrative ale statelor membre, care determină direct sau indirect clauzele contractelor încheiate cu consumatorii, nu conțin clauze abuzive; întrucât, în consecință, nu este necesar ca prezenta directivă să se aplice clauzelor care reflectă actele cu putere de lege sau normele administrative obligatorii și principiile sau dispozițiile din convențiile internaționale la care statele membre sau Comunitatea sunt părți; întrucât, în această privință, formularea «acte cu putere de lege sau norme administrative obligatorii» din articolul 1 alineatul (2) se referă și la normele care, în conformitate cu legea, se aplică între părțile contractante, cu condiția să nu se fi instituit alte acorduri;

[…]

întrucât, în conformitate cu criteriile generale selectate, aprecierea caracterului abuziv al clauzelor, în special în cadrul activităților publice de vânzare sau furnizare, prin care se asigură servicii colective care iau în considerare solidaritatea dintre utilizatori, trebuie completată cu mijloace pentru efectuarea unei aprecieri globale a diferitelor interese implicate; întrucât aceasta constituie o cerință de bună-credință; întrucât, la aprecierea bunei-credințe, trebuie acordată o atenție deosebită forței pozițiilor de negociere ale părților, faptului de a ști dacă consumatorul a

fost încurajat să își dea acordul pentru clauza în cauză și dacă bunurile sau serviciile au fost vândute sau furnizate la cererea expresă a consumatorului; întrucât condiția de bună-credință poate fi îndeplinită de vânzător sau furnizor [a se citi «de profesionist»] atunci când acesta acționează în mod corect și echitabil față de cealaltă parte de ale cărei interese legitime trebuie să țină seama.”

5. Articolul 1 alineatul (1) din această directivă prevede:

„Scopul prezentei directive este de apropiere a actelor cu putere de lege și actelor administrative ale statelor membre privind clauzele abuzive în contractele încheiate între un vânzător sau furnizor [a se citi «un profesionist»] și un consumator.”

6. În conformitate cu articolul 2 litera (b) din directiva menționată, noțiunea de „consumator” este definită ca fiind „orice persoană fizică ce […] acționează în scopuri care se află în afara activității sale profesionale”. Potrivit articolului 2 litera (c) din aceeași directivă, termenul „vânzător sau furnizor [a se citi «profesionist»]” vizează „orice persoană fizică sau juridică care […] acționează în scopuri legate de activitatea sa profesională, publică sau privată”.

7. Articolul 3 din Directiva 93/13 prevede:

„(1) O clauză contractuală care nu s-a negociat individual se consideră ca fiind abuzivă în cazul în care, în contradicție cu cerința de bună-credință, provoacă un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract, în detrimentul consumatorului.

(2) Se consideră întotdeauna că o clauză nu s-a negociat individual atunci când a fost redactată în prealabil, iar, din acest motiv, consumatorul nu a avut posibilitatea de a influența conținutul clauzei, în special în cazul unui contract de adeziune.

Faptul că anumite aspecte ale unei clauze sau o anumită clauză au fost negociate individual nu exclude aplicarea prezentului articol pentru restul contractului, în cazul în care o evaluare globală a acestuia indică faptul că este, cu toate acestea, un contract de adeziune.

În cazul în care orice vânzător sau furnizor (a se citi «În cazul în care profesionistul») pretinde că s-a negociat individual o clauză standard, acestuia îi revine sarcina probei.

[…]”

8. Articolul 4 din această directivă prevede:

„(1) Fără să aducă atingere articolului 7, caracterul abuziv al unei clauze contractuale se apreciază luând în considerare natura bunurilor sau a serviciilor pentru care s-a încheiat contractul și raportându-se, în momentul încheierii contractului, la toate circumstanțele care însoțesc încheierea contractului și la toate clauzele contractului sau ale unui alt contract de care acesta depinde.

(2) Aprecierea caracterului abuziv al clauzelor nu privește nici definirea obiectului [principal al] contractului, nici caracterul adecvat al prețului sau remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte, în măsura în care aceste clauze sunt exprimate în mod clar și inteligibil.”

9. Articolul 5 din directiva menționată prevede printre altele că, „[î]n cazul contractelor în care toate clauzele sau o parte a acestora sunt prezentate consumatorului în scris, acestea trebuie întotdeauna redactate într-un limbaj clar și inteligibil”.

10. Articolul 6 alineatul (1) din aceeași directivă prevede:

„Statele membre stabilesc că clauzele abuzive utilizate într-un contract încheiat cu un consumator de către un vânzător sau un furnizor [a se citi «de către un profesionist»], în conformitate cu legislația internă, nu creează obligații pentru consumator, iar contractul continuă să angajeze părțile prin aceste clauze, în cazul în care poate continua să existe fără clauzele abuzive.”

11. Articolul 8 din Directiva 93/13 prevede că „[s]tatele membre pot adopta sau menține cele mai stricte dispoziții compatibile cu tratatul în domeniul reglementat de prezenta directivă, pentru a asigura consumatorului un nivel maxim de protecție”.

12. Potrivit articolului 8a alineatul (1) din această directivă:

„În cazul în care un stat membru adoptă dispoziții în conformitate cu articolul 8, acesta informează Comisia în legătură cu aceasta, precum și în legătură cu orice modificare ulterioară, în special în cazul în care respectivele dispoziții:

– extind testarea caracterului abuziv la clauzele contractuale negociate individual sau la caracterul adecvat al prețului sau remunerației; sau

– conțin liste de clauze contractuale care sunt considerate ca fiind abuzive.”

2. Directiva 2005/29/CE

13. Articolul 5 alineatul (3) din Directiva 2005/29/CE[3] are următorul cuprins:

„Practicile comerciale care pot denatura semnificativ comportamentul economic al unui grup de consumatori identificabil în mod clar deoarece aceștia sunt deosebit de vulnerabili la practica utilizată sau la produsul aferent datorită unei infirmități mintale sau fizice, vârstei sau credulității, într-o situație pe care comerciantul o poate anticipa cu ușurință, se evaluează din perspectiva membrului mediu al grupului. Această dispoziție nu aduce atingere practicii publicitare curente și legitime care constă din formularea unor afirmații exagerate sau care nu trebuie înțelese în sens literal.”

[3] Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 11 mai 2005 privind practicile comerciale neloiale ale întreprinderilor de pe piața internă față de consumatori și de modificare a Directivei 84/450/CEE a Consiliului, a Directivelor 97/7/CE, 98/27/CE și 2002/65/CE ale Parlamentului European și ale Consiliului și a Regulamentului (CE) nr. 2006/2004 al Parlamentului European și al Consiliului („Directiva privind practicile comerciale neloiale”) (JO 2005, L 149, p. 22, Ediție specială, 15/vol. 14, p. 260, denumită în continuare „Directiva privind practicile comerciale neloiale”).

B. Dreptul leton

1. Codul civil

14. Articolul 186 din Latvijas Republikas Civillikums (Codul civil al Republicii Letonia, denumit în continuare „Codul civil”) din 20 februarie 1937[4] prevede că „[p]ărinții reprezintă împreună copilul în relațiile sale personale și patrimoniale (reprezentare comună)”.

15. Potrivit articolului 223 din Codul civil, „[t]atăl și mama sunt tutorii naturali ai copiilor lor minori în virtutea autorității părintești”.

16. Articolul 293 din acest cod prevede:

„Tutorele poate să încheie, în interesul minorului, orice tip de contracte în chestiunile care îl privesc, precum și să primească și să efectueze plăți. Orice act de acest tip creează obligații în sarcina minorului, cu condiția ca tutorele să îl fi efectuat cu bună credință, încadrându-se totodată în limitele unei gestiuni financiare, și să nu fi creat obligații în sarcina minorului, cu excepția unui caz de necesitate deosebită. pentru o perioadă care depășește împlinirea vârstei majoratului acestuia.”

17. Potrivit articolului 1408 din codul menționat, „[m]inorii nu au capacitate juridică”.

2. Legea privind protecția drepturilor consumatorilor

18. Articolul 1 din Patērētāju tiesību aizsardzības likums (Legea privind protecția drepturilor consumatorilor) din 1 aprilie 1999[5], intitulat „Termeni utilizați în prezenta lege”, în versiunea în vigoare la data încheierii contractului în litigiu, definea, la punctele 3 și 4, următoarele noțiuni:

„«consumator» înseamnă orice persoană fizică ce își exprimă dorința de a achiziționa, achiziționează sau poate achiziționa sau utiliza bunuri sau servicii în scopuri care se află în afara activității sale comerciale, industriale sau profesionale;

«prestator de servicii» înseamnă orice persoană care, în exercitarea activității sale economice sau profesionale, furnizează un serviciu unui consumator; […]”.

19. În versiunea în vigoare la data încheierii contractului în litigiu, articolul 6 din această lege, intitulat „Clauze contractuale abuzive”, prevedea:

„[…]

(2) Clauzele contractului trebuie să fie redactate în mod clar și inteligibil.

(3) O clauză contractuală care nu s-a negociat individual este abuzivă în cazul în care, în contradicție cu cerința de bună-credință, provoacă un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract, în detrimentul consumatorului.

[4] *Valdības Vēstnesis*, 1937, nº 41.

[5] *Latvijas Vēstnesis*, 1999, nr. 104/105.

[…]

(8) Clauzele abuzive utilizate într-un contract încheiat cu un consumator de către un producător, un profesionist sau un furnizor de servicii sunt nule și neavenite din momentul încheierii contractului, dar contractul rămâne în vigoare în cazul în care poate continua să existe fără clauzele abuzive.

[…]”

20. Articolul 6 din legea menționată, care a transpus în dreptul leton articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13, în versiunea intrată în vigoare la 1 iulie 2014, prevedea la alineatul 2^2:

„Dispozițiile prezentului articol nu sunt aplicabile clauzelor contractuale care definesc obiectul contractului sau care se referă la caracterul adecvat al prețului sau remunerației, pe de o parte, față de bunul sau de serviciul furnizat, pe de altă parte, în măsura în care aceste clauze sunt exprimate în mod clar și inteligibil. […]”

III. Litigiul principal, întrebările preliminare și procedura în fața Curții

21. A, o societate cu răspundere limitată de drept leton, are drept obiectiv să asigure dezvoltarea sportivilor în Letonia. În acest scop, ea le propune acestora un ansamblu de servicii pentru dezvoltarea capacităților lor profesionale și a carierei lor, prin încheierea unor contracte care prevăd declanșarea în viitor a unei obligații de plată, sub rezerva anumitor condiții.

22. C, o persoană fizică, era un minor în vârstă de 17 ani care, la începutul anului 2009, era un tânăr sportiv în domeniul baschetului care nu își începuse încă cariera sportivă la un nivel profesionist (acesta nu era, așadar, angajat al niciunui club).

23. La 14 ianuarie 2009, societatea A, pe de o parte, și C, precum și părinții lui, pe de altă parte, au încheiat contractul în litigiu în beneficiul lui C. Obiectivul acestui contract era de a-i asigura lui C o carieră sportivă profesionistă reușită în domeniul baschetului. Acest contract a fost încheiat pe o durată de cincisprezece ani, și anume până la 14 ianuarie 2024.

24. În această perspectivă, contractul menționat prevedea că societatea A îi oferea lui C o întreagă gamă de servicii [6]. În temeiul punctului 6.1 din același contract (denumit în continuare „clauza în litigiu”), C se angaja să plătească acestei societăți în schimb o remunerație constând în 10 % din toate veniturile nete provenite din evenimente de joc, de publicitate, de marketing și de mass-media legate de sportul în cauză obținute pe durata contractului în litigiu, majorată cu taxa pe valoarea adăugată aplicabilă în Letonia, cu condiția ca aceste venituri să fie în cuantum de cel puțin 1 500 de euro pe lună.

25. Din elementele furnizate de instanța de trimitere reiese că clauza menționată mai sus a fost prestabilită de societatea A și nu a făcut obiectul unei negocieri individuale în sensul articolului 3 alineatul (1) din Directiva 93/13. Prin urmare, ar fi vorba despre un contract de adeziune care ar fi fost semnat, în aceiași termeni, și de alți tineri sportivi.

[6] Serviciile propuse de societatea A includeau printre altele servicii de formare și de antrenament, de medicină sportivă și de asistență din partea unui psiholog în domeniul sportului, măsuri de sprijinire a carierei (și anume elaborarea, punerea în aplicare și monitorizarea planului de carieră și încheierea de contracte între sportiv și cluburi), precum și de asistență în materie de marketing, servicii juridice și contabilitate.

26. Potrivit instanței de trimitere, în cursul anilor 2009 și 2010, societatea A i-ar fi furnizat lui C servicii de sprijinire a dezvoltării sportive și a carierei, astfel cum erau prevăzute de contractul în litigiu, printre altele antrenamente individuale și de echipă, sub supravegherea unor specialiști, ceea ce ar fi necesitat contribuții financiare din partea acestei societăți. Deși o parte din serviciile propuse nu ar fi fost utilizate de C, potrivit societății A, întrucât nu i-au plătit remunerația prevăzută pentru serviciile primite, C și părinții săi ar fi încălcat acest contract.

27. Ținând seama de faptul că veniturile generate de C, devenit între timp jucător de baschet profesionist, provenite din contracte semnate cu cluburi sportive, s-au ridicat la o sumă totală de 16 637 779,90 de euro în perioada în cauză, C ar fi fost așadar obligat să îi plătească societății A 10 % din această sumă, și anume o sumă care se ridica la 1 663 777,99 de euro.

28. La 29 iunie 2020, societatea A a introdus o acțiune în instanță împotriva lui C și a părinților săi, având ca obiect recuperarea remunerației prevăzute de contractul în litigiu.

29. Instanța de prim grad și ulterior instanța de apel au respins acțiunile introduse de societatea A pentru motivul, printre altele, că contractul în litigiu nu era conform cu dispozițiile naționale referitoare la protecția drepturilor consumatorilor și că clauza în litigiu era abuzivă.

30. Societatea A a formulat recurs la Augstākā tiesa (Senāts) [Curtea Supremă (Senatul), Letonia], instanța de trimitere, în susținerea căruia aceasta arată că dispozițiile privind protecția drepturilor consumatorilor nu s-ar aplica în speță, întrucât contractul în cauză ar trebui considerat ca făcând parte din contractele pentru sportivii „tinere speranțe”, cărora aceste dispoziții nu ar avea vocație să li se aplice. În recursul formulat, această societate a solicitat sesizarea Curții cu o cerere de decizie preliminară.

31. Potrivit acestei instanțe, Curtea a oferit deja o interpretare a noțiunii de „consumator”, însă fără să fi examinat până în prezent, în cadrul jurisprudenței sale, aspectul dacă dispozițiile privind protecția drepturilor consumatorilor sunt aplicabile în domeniul sportului.

32. În această privință, ea apreciază că trebuie să se considere că aceasta este situația. Într-adevăr, în lipsa unei reglementări specifice care să excludă din domeniul de aplicare al Directivei 93/13 contractele încheiate în sectorul sportului care, potrivit dispozițiilor acestei directive, pot fi calificate drept „contracte încheiate între un profesionist și un consumator”.

33. Pe de altă parte, potrivit instanței menționate, nu se poate acorda importanță faptului că activitatea tânărului sportiv a dobândit ulterior un caracter esențialmente profesional, această împrejurare neputând, în sine, să îl împiedice pe beneficiarul serviciilor să se prevaleze de calitatea de „consumator” în sensul Directivei 93/13 [7].

[7] Prin urmare, prezenta cauză s-ar distinge de cele analizate în jurisprudența Curții referitoare la aplicarea dispozițiilor juridice privind stabilirea competenței [a se vedea Hotărârea din 25 ianuarie 2018, Schrems (C-498/16, EU:C:2018:37, punctele 31, 38 și 39, precum și jurisprudența citată) și Hotărârea din 10 decembrie 2020, Personal Exchange International (C-774/19, EU:C:2020:1015, punctele 40 și 42, precum și jurisprudența citată)].

34. În plus, aceeași instanță subliniază diferențele rezultate din jurisprudența statelor membre, care pledează de asemenea în favoarea necesității de a adresa întrebări preliminare cu privire la aspectul dacă cerințele în materie de protecție a consumatorilor prevăzute de această directivă se aplică contractelor încheiate între tineri sportivi și cluburi sportive [8].

35. În acest context, Augstākā tiesa (Senāts) [Curtea Supremă (Senatul)] a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Este inclus în domeniul de aplicare al [Directivei 93/13] un contract de prestări de servicii pentru sprijinirea dezvoltării și susținerea carierei unui sportiv, încheiat între, pe de o parte, un profesionist care își desfășoară activitatea în domeniul dezvoltării și formării sportivilor și, pe de altă parte, un minor reprezentat de părinții săi, care, la momentul încheierii contractului, nu era angajat în domeniul sportului în cauză?

2) În cazul unui răspuns negativ la prima întrebare, Directiva 93/13 se opune unei jurisprudențe naționale care interpretează legislația prin care directiva menționată este transpusă în ordinea juridică națională în sensul că dispozițiile privind protecția drepturilor consumatorilor conținute în directivă se aplică și contractelor respective?

3) În cazul unui răspuns afirmativ la prima sau la a doua întrebare, o instanță națională poate să supună unei aprecieri a caracterului abuziv, în sensul articolului 3 din Directiva 93/13, o clauză contractuală care prevede că tânărul sportiv se obligă, pentru prestarea serviciilor de sprijinire a dezvoltării și a carierei într-un anumit sport specificate în contract, să plătească o remunerație constând în 10 % din veniturile pe care le va obține în următorii 15 ani și să nu considere că o astfel de clauză figurează printre cele care nu sunt supuse unei aprecieri a caracterului abuziv în sensul articolului 3 din Directiva 93/13?

4) În cazul unui răspuns afirmativ la a treia întrebare, trebuie să se considere ca fiind redactată în mod clar și inteligibil, în sensul articolului 5 din Directiva 93/13, o clauză contractuală care prevede că tânărul sportiv se obligă, pentru prestarea serviciilor de sprijinire a dezvoltării și a carierei într-un anumit sport specificate în contract, să plătească o remunerație constând în 10 % din veniturile pe care le va obține în următorii 15 ani, având în vedere că, la momentul încheierii contractului, tânărul sportiv nu dispunea de informații clare cu privire la valoarea serviciului prestat și la suma care trebuia să fie plătită pentru serviciul respectiv, care să îi permită să evalueze consecințele financiare pe care le-ar putea avea asupra sa?

5) În cazul unui răspuns afirmativ la a treia întrebare, trebuie să se considere că o clauză contractuală care prevede că tânărul sportiv se obligă, pentru prestarea serviciilor de sprijinire a dezvoltării și a carierei într-un anumit sport specificate în contract, să plătească o remunerație constând în 10 % din veniturile pe care le va obține în următorii 15 ani, trebuie considerată ca fiind o clauză care, în conformitate cu articolul 3 alineatul (1) din Directiva

[8] A se vedea în acest sens, cu privire la importanța asigurării unei interpretări uniforme a dreptului Uniunii, Hotărârea din 6 octombrie 2021, Consorzio Italian Management și Catania Multiservizi (C-561/19, EU:C:2021:799, punctul 49). Potrivit informațiilor de care dispune instanța de trimitere, cour d'appel de Paris (Curtea de Apel din Paris, Franța) a statuat, în hotărârea din 23 mai 2019, că un jucător de baschet care, în calitate de viitor jucător, a încheiat un contract de prestări de servicii cu o agenție sportivă, în temeiul căruia agenția se obliga, în interesul acestuia, să negocieze cu cluburile sportive angajarea acestui jucător, în timp ce acesta din urmă se obliga să plătească acestei agenții o anumită sumă corespunzătoare unei părți din veniturile rezultate din contractele încheiate în cadrul acestei colaborări, a acționat în calitate de consumator, iar nu de profesionist (CA Paris, 2, 23.05.2019, nr. 1602277). În schimb, Oberlandesgericht München (Tribunalul Regional Superior din München, Germania), prin hotărârea din 7 noiembrie 2002 privind un litigiu între un tânăr jucător de tenis și o agenție sportivă, care decurgea dintr-un contract de prestări de servicii similar celui încheiat între părțile din prezenta cauză, nu a aplicat acestui raport juridic dispozițiile naționale referitoare la protecția drepturilor consumatorilor (OLG München, 07.11.2002 – 19 U 3238/02).

93/13, provoacă un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract, în detrimentul consumatorului, având în vedere că alineatul menționat nu stabilește o legătură între valoarea serviciului prestat și costul pe care îl implică pentru consumator?

6) În cazul unui răspuns afirmativ la a cincea întrebare, ar fi contrară cerințelor prevăzute de articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 o hotărâre a unei instanțe naționale care reduce suma pe care consumatorul poate fi obligat să o plătească prestatorului de servicii la valoarea costurilor reale efectuate de acesta din urmă pentru furnizarea serviciilor către consumator în temeiul contractului?

7) În cazul unui răspuns negativ la a treia întrebare și în cazul în care clauza contractuală care prevede că, pentru prestarea serviciilor de sprijinire a dezvoltării și a carierei unui sportiv specificate în contract, consumatorul se obligă să plătească o remunerație constând în 10 % din veniturile pe care le va obține în următorii 15 ani, nu face obiectul unei aprecieri a caracterului abuziv în sensul articolului 4 alineatul (2) din Directiva 93/13, instanța națională, după ce a constatat că valoarea remunerației este vădit disproporționată în raport cu contribuția prestatorului de servicii, poate totuși să declare clauza contractuală respectivă ca fiind abuzivă în temeiul dreptului național?

8) În cazul unui răspuns afirmativ la a șaptea întrebare, în cazul unui contract încheiat cu un consumator la data la care articolul 8a din Directiva 93/13 nu intrase încă în vigoare, trebuie să se țină seama de informațiile furnizate de statul membru Comisiei Europene în temeiul articolului 8a din directiva respectivă în ceea ce privește dispozițiile adoptate de statul membru în conformitate cu articolul 8 din aceeași directivă și, în caz afirmativ, competența instanțelor naționale este limitată de informațiile furnizate de respectivul stat membru în temeiul articolului 8a din Directiva 93/13, în cazul în care statul membru a indicat că legislația sa nu depășește standardele minime prevăzute de această directivă?

9) În cazul unui răspuns afirmativ la prima sau la a doua întrebare, este sau nu relevant, în lumina articolului 17 alineatul (1) din [cartă], coroborat cu articolul 24 din aceasta, pentru aplicarea legislației care transpune dispozițiile Directivei 93/13 în ordinea juridică națională, faptul că, la momentul încheierii contractului de prestări de servicii în cauză, care are o durată de cincisprezece ani, tânărul sportiv era minor și, prin urmare, contractul a fost încheiat de părinții acestuia în numele său, stabilind în sarcina lui obligația de a plăti o remunerație constând în 10 % din toate veniturile pe care le va încasa următorii 15 ani?

10) În cazul unui răspuns negativ la prima sau la a doua întrebare, având în vedere că activitățile sportive sunt incluse în domeniul de aplicare al dreptului Uniunii, un contract de prestări de servicii încheiat pentru o perioadă de cincisprezece ani cu un tânăr sportiv minor – încheiat în numele acestuia de către părinții săi – care obligă minorul la plata unei remunerații de 10 % din toate veniturile pe care le va încasa în următorii 15 ani încalcă drepturile fundamentale consacrate la articolul 17 alineatul (1) din [cartă], coroborat cu articolul 24 alineatul (2) din aceasta?”

36. Societatea A, C, guvernul leton, precum și Comisia Europeană au depus observații scrise în fața Curții. Aceleași părți, precum și părinții, care nu prezentaseră observații scrise, au prezentat de asemenea observații orale și au răspuns la întrebările cu solicitare de răspuns oral adresate de Curte în ședința de audiere a pledoariilor care a avut loc la 13 iunie 2024.

IV. Analiză

A. Cu privire la admisibilitatea anumitor întrebări preliminare

37. Societatea A, în observațiile sale scrise, a invocat inadmisibilitatea celei de a treia, a celei de a patra, a celei de a cincea, a celei de a șaptea, a celei de a noua și a celei de a zecea întrebări preliminare, pentru motivul, în primul rând, că, prin intermediul întrebărilor a treia-a cincea, instanța de trimitere solicită în esență Curții să aplice, iar nu să interpreteze dreptul Uniunii, apreciind, pe de o parte, dacă trebuie să se considere că clauzele care stabilesc remunerația nu intră sub incidența articolului 4 alineatul (2) din Directiva 93/13, ci a articolului 3 din aceasta (a treia întrebare) și, pe de altă parte, dacă acestea sunt conforme cu cerințele rezultate din articolul 5 și din articolul 3 alineatul (1) din această directivă (a patra și a cincea întrebare); în al doilea rând, că a șaptea întrebare are un caracter ipotetic; și, în sfârșit, în al treilea rând, că a noua și a zecea întrebare sunt prea abstracte și constituie o cerere de opinie consultativă.

38. În această privință, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, în cadrul cooperării dintre aceasta din urmă și instanțele naționale, instituită la articolul 267 TFUE, numai instanța națională care este sesizată cu soluționarea litigiului și care trebuie să își asume răspunderea pentru hotărârea judecătorească ce urmează a fi pronunțată are competența să aprecieze, luând în considerare particularitățile cauzei principale, pertinența întrebărilor pe care le adresează Curții. În cazul în care întrebările adresate privesc interpretarea sau validitatea unei norme de drept al Uniunii, Curtea este în principiu obligată să se pronunțe. Rezultă că o întrebare preliminară referitoare la dreptul Uniunii beneficiază de o prezumție de pertinență. Curtea poate refuza să se pronunțe asupra unei astfel de întrebări numai dacă este evident că interpretarea solicitată a dreptului Uniunii nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul litigiului principal, atunci când problema este de natură ipotetică sau atunci când Curtea nu dispune de elementele de fapt și de drept necesare pentru a răspunde în mod util la întrebările care i-au fost adresate [9].

39. Or, în speță, trebuie să se constate că decizia de trimitere descrie în mod suficient de detaliat cadrul juridic și factual în care se înscrie cauza principală, iar indicațiile furnizate de instanța de trimitere permit să se determine conținutul întrebărilor adresate și să se concluzioneze că acestea nu sunt nici lipsite de legătură cu obiectul acestui litigiu, nici de natură ipotetică. În special, pe de o parte, în ceea ce privește întrebările preliminare a treia-a cincea, precum și a noua și a zecea, din cererea de decizie preliminară reiese că instanța de trimitere ridică problema sensului și a domeniului de aplicare al mai multor dispoziții ale Directivei 93/13 pentru a stabili dacă poate efectua controlul caracterului abuziv al clauzei în litigiu în temeiul acestei directive. Astfel, această instanță nu solicită Curții să aplice aceste dispoziții situației de fapt din speță, nici să substituie aprecierii sale propria apreciere, ceea ce, în orice caz, nu ar putea face [10]. Pe de altă parte, în ceea ce privește caracterul ipotetic al celei de a șaptea întrebări preliminare, care rezultă, potrivit societății A, din împrejurarea că nu ar exista în dreptul leton posibilitatea de a constata caracterul excesiv al unui randament al investiției, este suficient să se amintească faptul că, în

[9] A se vedea în special Hotărârea din 29 iunie 2023, International Protection Appeals Tribunal și alții (Atentat în Pakistan) (C-756/21, EU:C:2023:523, punctele 35 și 36, precum și jurisprudența citată).

[10] A se vedea în acest sens Hotărârea din 26 ianuarie 2017, Banco Primus (C-421/14, denumită în continuare „Hotărârea Banco Primus”, EU:C:2017:60, punctul 57 și jurisprudența citată).

cadrul procedurii prevăzute la articolul 267 TFUE, atribuțiile Curții și cele ale instanței de trimitere sunt în mod clar distincte și că este numai de competența acesteia din urmă să interpreteze legislația națională [11].

40. În aceste condiții, apreciem că toate întrebările preliminare adresate de instanța de trimitere sunt admisibile.

B. Cu privire la fond

41. Instanța de trimitere, apreciind că contextul factual în care se înscrie cauza principală ridică o serie de probleme legate de interpretarea și de aplicarea Directivei 93/13, a decis să adreseze o serie de întrebări preliminare care, din punct de vedere tematic, privesc diferite aspecte ale acestei directive, care pot fi regrupate după cum urmează:

– domeniul de aplicare al Directivei 93/13 (prima întrebare);

– extinderea domeniului de aplicare în raport cu nivelul minim de protecție conferit de această directivă (a doua întrebare) și modalitățile de punere în aplicare a legislației naționale în temeiul articolului 8 din aceasta (a șaptea și a opta întrebare);

– tratamentul clauzelor contractuale privind „obiectul [principal al] contractului” sau „prețul sau remunerația” în sensul articolului 4 alineatul (2) din directiva menționată (a treia întrebare);

– cerința de „transparență” în sensul articolului 4 alineatul (2) și al articolului 5 din aceeași directivă (a patra întrebare);

– aprecierea „dezechilibrului semnificativ” în cadrul examinării caracterului abuziv al unei clauze în sensul articolului 3 alineatul (1) din Directiva 93/13 (a cincea întrebare);

– consecințele care decurg din calificarea unei clauze contractuale drept „abuzivă” în temeiul articolului 6 alineatul (1) din această directivă (a șasea întrebare);

– aplicarea dispozițiilor cartei în cadrul aprecierii clauzelor abuzive în contractele încheiate cu consumatorii (a noua și a zecea întrebare).

1. Cu privire la domeniul de aplicare al Directivei 93/13 (prima întrebare)

42. Prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă clauzele unui contract încheiat între, pe de o parte, un profesionist care desfășoară o activitate în domeniul dezvoltării sportivilor și, pe de altă parte, un minor reprezentat de părinții săi care, la momentul încheierii acestui contract, nu era încă angajat în domeniul sportului, intră în domeniul de aplicare al Directivei 93/13.

43. În acest cadru, C și părinții săi, guvernul leton, precum și Comisia consideră că un astfel de contract intră în domeniul de aplicare al acestei directive, în timp ce societatea A preconizează să răspundă negativ, arătând în special în această privință că caracterul viitor al unei activități profesionale nu afectează cu nimic natura contractului.

[11] A se vedea Hotărârea din 15 ianuarie 2013, Križan și alții (C-416/10, EU:C:2013:8, punctul 58, precum și jurisprudența citată).

44. Mai întâi, cu titlu introductiv, trebuie amintit că Directiva 93/13, în conformitate cu articolul 1 alineatul (1) din aceasta, are ca scop apropierea dispozițiilor statelor membre privind clauzele abuzive în contractele încheiate între un profesionist și un consumator. Este vorba, astfel, despre un act legislativ orizontal care urmărește să asigure un nivel ridicat de protecție a consumatorilor [12], protejându-i împotriva clauzelor abuzive incluse în toate tipurile de contracte încheiate cu profesioniști. Prin urmare, această directivă are vocația de a se aplica tuturor sectoarelor de activitate economică și, în principiu, tuturor tipurilor de contracte de achiziție de bunuri și de prestări de servicii care au fost încheiate între un profesionist și un consumator [13].

45. În continuare, așa cum a arătat în mai multe rânduri Curtea, sistemul de protecție instituit de Directiva 93/13 se întemeiază pe ideea potrivit căreia consumatorul se află într-o situație de inferioritate față de un profesionist în ceea ce privește atât *puterea de negociere*, cât și *nivelul de informare*, situație care îl determină să adere la condițiile redactate în prealabil de profesioniști, fără a putea exercita o influență asupra conținutului acestora [14]. Având în vedere o astfel de situație de inferioritate, articolul 6 alineatul (1) din această directivă prevede că clauzele abuzive nu creează obligații pentru consumatori. Este vorba despre o dispoziție imperativă care urmărește să substituie echilibrul formal pe care îl instituie contractul între drepturile și obligațiile cocontractanților printr-un echilibru real, de natură să restabilească egalitatea dintre aceștia [15].

46. Rezultă că directiva menționată vizează, pe de o parte, abordarea situațiilor de inegalitate între părți în ceea ce privește clauzele contractuale, care pot fi cauzate de o asimetrie a informației sau a competențelor tehnice [16] ori de puterea de negociere [17], în ceea ce privește clauzele contractuale și, pe de altă parte, să descurajeze profesioniștii să utilizeze clauze abuzive în viitor [18].

47. În lumina acestor obiective urmărite de Directiva 93/13 trebuie să se examineze dacă contractul în litigiu intră în domeniul de aplicare al acestei directive.

48. În această privință, trebuie amintit că Directiva 93/13 se aplică, astfel cum reiese din cuprinsul articolului 1 alineatul (1) și al articolului 3 alineatul (1) din aceasta, clauzelor „contractel[or] încheiate între un vânzător sau furnizor [a se citi «un profesionist»] și un consumator” care „nu s-a[u] negociat individual”. După cum se arată în al zecelea considerent al Directivei 93/13, normele de drept uniforme în ceea ce privește clauzele abuzive trebuie să se aplice tuturor contractelor încheiate între un „profesionist” și un „consumator”, astfel cum sunt definiți aceștia la

[12] A se vedea articolul 114 TFUE, care constituie în prezent temeiul juridic al Directivei 93/13, precum și articolul 169 TFUE și articolul 38 din cartă.

[13] A se vedea în acest sens Hotărârea din 18 noiembrie 2020, DelayFix (C-519/19, denumită în continuare „Hotărârea DelayFix”, EU:C:2020:933, punctul 52 și jurisprudența citată), precum și Comunicarea Comisiei intitulată „Orientări privind interpretarea și aplicarea Directiva 93/13/CEE a Consiliului privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii” (JO 2019, C 323, p. 4-92, denumite în continuare „Orientările Comisiei”, p. 5).

[14] A se vedea Hotărârea din 15 iunie 2023, Bank M. (Consecințele anulării contractului) (C-520/21, EU:C:2023:478, punctul 54 și jurisprudența citată).

[15] A se vedea Hotărârea din 11 aprilie 2024, Air Europa Líneas Aéreas (C-173/23, EU:C:2024:295, punctul 28 și jurisprudența citată).

[16] A se vedea Hotărârea din 17 mai 2018, Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen (C-147/16, denumită în continuare „Hotărârea Karel de Grote”, EU:C:2018:320, punctul 59), care privea o inegalitate între o instituție de învățământ și un student, care rezulta din asimetria informației și a competențelor tehnice între aceste părți.

[17] A se vedea, cu titlu de exemplu, Hotărârea din 3 septembrie 2015, Costea (C-110/14, denumită în continuare „Hotărârea Costea”, EU:C:2015:538, punctul 27 și jurisprudența citată), în care Curtea a subliniat că, chiar dacă s-ar considera că un avocat dispune de un nivel ridicat de competențe tehnice, aceasta nu permitea să se prezume că nu era o parte defavorizată în raport cu un profesionist.

[18] A se vedea în acest sens Hotărârea din 21 decembrie 2016, Gutiérrez Naranjo și alții (C-154/15, C-307/15 și C-308/15, denumită în continuare „Hotărârea Gutiérrez Naranjo și alții”, EU:C:2016:980, punctul 63), și Hotărârea din 15 iunie 2023, Bank M. (Consecințele anulării contractului) (C-520/21, EU:C:2023:478, punctul 58), precum și Concluziile avocatului general Pitruzella prezentate în cauza Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:405, punctul 53 și jurisprudența citată). A se vedea de asemenea Orientările Comisiei (p. 9).

articolul 2 literele (b) și (c) din directiva menționată [19]. Prin urmare, pentru ca un contract să intre în domeniul de aplicare al aceleiași directive, este necesar ca o parte la contract să fie un „profesionist”, în sensul articolului 2 litera (c) din Directiva 93/13, și ca cealaltă parte să fie un „consumator”, în sensul articolului 2 litera (b) din această directivă. Cu alte cuvinte, din moment ce contractul este încheiat între un profesionist, pe de o parte, și un consumator, pe de altă parte, acest contract este considerat ca intrând în domeniul de aplicare al directivei menționate.

49. În speță, arătăm, pe de o parte, că, deși din elementele dosarului prezentat Curții reiese că contractul în litigiu era un „contract-tip” redactat cu ajutorul unui formular prestabilit și semnat de numeroși alți tineri sportivi, societatea A susține că clauza în litigiu a fost negociată individual [20]. Este, așadar, de competența instanței de trimitere să se pronunțe în această privință, luând în considerare normele privind repartizarea sarcinii probei prevăzute la articolul 3 alineatul (2) primul și al treilea paragraf din Directiva 93/13, care prevăd printre altele că, în cazul în care profesionistul pretinde că s-a negociat individual o clauză standard, acestuia îi revine sarcina probei [21].

50. Pe de altă parte, este cert că contractul în litigiu a fost semnat de societatea A, care acționa în calitate de „vânzător sau furnizor [a se citi «profesionist»]” în sensul articolului 2 litera (c) din directiva menționată. În aceste împrejurări, prima întrebare trebuie înțeleasă, așadar, în sensul că instanța de trimitere solicită în esență, în primul rând, să se stabilească dacă o persoană fizică precum C, care, la momentul încheierii contractului în litigiu, nu desfășura o activitate profesională în disciplina sportivă vizată, dar care a devenit ulterior un sportiv profesionist, trebuie considerată, în cadrul acestui contract, un „consumator” în sensul articolului 2 litera (c) din directiva menționată, astfel încât contractul menționat intră în domeniul de aplicare *ratione personae* al aceleiași directive (a) și, în al doilea rând, dacă însuși obiectul contractului, care, potrivit societății A, ar trebui considerat ca „făcând parte din contractele pentru sportivi «tinere speranțe»”, poate constitui o excepție de la domeniul de aplicare *ratione materiae* al Directivei 93/13, justificând astfel neaplicarea dispozițiilor acesteia (b).

a) Cu privire la domeniul de aplicare ratione personae *al Directivei 93/13*

51. În primul rând, în ceea ce privește aplicarea *ratione personae* a Directivei 93/13 și, mai precis, a noțiunii de „consumator”, amintim că, potrivit articolului 2 litera (b) din această directivă, „consumator” înseamnă „orice persoană fizică ce, în cadrul contractelor reglementate de […] directiva [menționată], acționează în scopuri care se află în afara activității sale profesionale”. Același articol litera (c) conferă noțiunii „profesionist” o definiție largă, potrivit căreia „vânzător sau furnizor [a se citi «profesionist»]” înseamnă „orice persoană fizică sau juridică care, în cadrul contractelor reglementate de [aceeași] directivă, acționează în scopuri legate de activitatea sa profesională, publică sau privată”.

[19] A se vedea Hotărârea Karel de Grote (punctele 45 și 46).

[20] Mai precis, societatea A a susținut, în cadrul ședinței, că C și părinții săi au avut posibilitatea de a negocia contractul în litigiu, în măsura în care, înainte de semnarea acestuia, părțile semnatare s-ar fi întâlnit de mai multe ori. Totuși, societatea menționată a recunoscut că, în cursul acestor întâlniri, nu a fost ridicată nicio problemă cu privire la durata contractului și la valoarea angajamentelor viitoare, de exemplu în ceea ce privește valoarea indemnizației datorate sau orice altă clauză contractuală, și că discuțiile purtate au vizat în principal baschetul, infrastructurile, antrenorii, condițiile de viață, mâncarea etc.

[21] A se vedea Hotărârea din 13 iulie 2023, Banco Santander (Referire la un indice oficial) (C-265/22, denumită în continuare „Hotărârea Banco Santander”, EU:C:2023:578, punctul 62).

52. Rezultă că Directiva 93/13 definește contractele cărora li se aplică prin referire nu la identitatea părților la litigiu, ci la *calitatea părților la contract*, după cum acestea acționează sau nu în scopuri legate de activitatea lor profesională [22]. Astfel, această abordare, calificată adesea drept „funcțională”, corespunde ideii, deja amintite la punctul 45 din prezentele concluzii, pe care se bazează sistemul de protecție pus în aplicare prin această directivă, și anume aceea că un consumator se găsește într-*o situație de inferioritate* față de un profesionist, în ceea ce privește atât puterea de negociere, cât și nivelul de informare [23].

53. În consecință, calificarea unei persoane drept „consumator” trebuie să fie evaluată de la caz la caz, în funcție de contractul specific în cauză, ținând seama de natura și scopul contractului în cauză și de faptul că Directiva 93/13 urmărește protecția consumatorilor în calitatea acestora de parte contractuală aflată în general într-o poziție de inferioritate [24]. Pentru a califica o persoană drept „consumator”, este, așadar, imperativ să se examineze echilibrul puterilor dintre părți în funcție de contractul în cauză. Factorii tipici sunt asimetria informațiilor, a cunoștințelor tehnice sau a puterii de negociere.

54. În același timp, noțiunea de „consumator” este obiectivă și reflectă poziția în general de inferioritate a acestuia în raport cu un profesionist. Caracterul obiectiv înseamnă că această noțiune este independentă de cunoștințele și de informațiile concrete de care persoana în cauză dispune în mod real [25]. Astfel cum a statuat Curtea, utilizarea unui criteriu de referință abstract pentru controlul caracterului transparent al unei clauze contractuale permite să se evite ca acest control să depindă de întrunirea unui ansamblu complex de factori subiectivi care sunt dificil sau chiar imposibil de stabilit [26].

55. În speță, sub rezerva verificării de către instanța de trimitere, este cert că, la momentul încheierii contractului în litigiu, cariera lui C nu începuse încă, acesta nefiind angajat la niciun club profesionist. Or, există, în principiu, o inegalitate între societatea A și C din cauza asimetriei informațiilor și a competențelor tehnice între aceste părți. Astfel, o asemenea societate dispune, în general, de o organizare continuă, de un serviciu juridic specializat în materie și de competențe tehnice de care nu dispune în mod necesar un tânăr sportiv, acționând în scopuri private, care, nefiind profesionist la momentul încheierii unui contract, se confruntă în mod incident cu un astfel de contract. Ar părea, așadar, legitim să se prezume că C, cu atât mai mult ținând seama de minoritatea sa, se afla în mod obiectiv într-o poziție de inferioritate în raport cu cea deținută de societatea A. Pe de o parte, C nu deținea același nivel de cunoștințe ca această societate în ceea ce privește diferitele servicii prevăzute în contractul în litigiu și, pe de altă parte, dispunea de o putere redusă de negociere, printre altele în măsura în care, la momentul încheierii acestui contract, societatea A părea să fie singura societate care furniza acest tip de servicii legate de dezvoltarea sportivă în Letonia [27]. Cu toate acestea, va reveni de asemenea instanței de trimitere sarcina de a verifica dacă acest dezechilibru de putere între societatea A și C a fost contrabalansat de împrejurarea că C a fost reprezentat de părinții săi, dintre care tatăl, potrivit observațiilor orale

[22] A se vedea în acest sens Hotărârea Karel de Grote (punctul 53 și jurisprudența citată) și Hotărârea DelayFix (punctele 53 și 54, precum și jurisprudența citată). A se vedea, în mod mai general, cu privire la noțiunea de „consumator”, Djurovic, M., « The Average Consumer », *European Law on Unfair Commercial Practices and Contract Law*, Hart Publishing, Oxford, 2016, p. 25 și 26.

[23] A se vedea Hotărârea Karel de Grote (punctul 54 și jurisprudența citată).

[24] A se vedea în acest sens Orientările Comisiei (p. 11).

[25] A se vedea în acest sens Hotărârea din 21 martie 2019, Pouvin și Dijoux (C-590/17, denumită în continuare „Hotărârea Pouvin și Dijoux”, EU:C:2019:232, punctele 24, 25 și 30, precum și jurisprudența citată).

[26] A se vedea Hotărârea din 4 iulie 2024, Caixabank și alții (Controlul transparenței în acțiunea colectivă) (C-450/22, denumită în continuare „Hotărârea Caixabank”, EU:C:2024:577, punctul 49, precum și jurisprudența citată).

[27] Această constatare se întemeiază numai pe afirmațiile societății A din ședință, care vor trebui să facă obiectul unei verificări de către instanța de trimitere.

prezentate de societatea A, la momentul încheierii contractului în litigiu era antrenor de baschet. În această privință, trebuie amintit că Curtea a stabilit că, chiar dacă un anumit „consumator” dispune de cunoștințe și de o experiență superioare, acest lucru nu îl împiedică totuși să fie un „consumator” în sensul Directivei 93/13 [28].

56. Din ansamblul elementelor menționate la punctul anterior reiese că, în principiu, C, la momentul încheierii contractului în litigiu, ar fi acționat în calitate de „consumator” în sensul Directivei 93/13, și că, prin urmare, dispozițiile acesteia ar trebui să se aplice acestui contract.

57. În opinia noastră, această concluzie nu poate fi infirmată de împrejurarea că calitatea de „consumator” a sportivului în cauză a evoluat, după încheierea contractului menționat, atunci când acesta a devenit un atlet „profesionist” în sensul articolului 2 litera (c) din această directivă. Asemenea instanței de trimitere, considerăm că această evoluție nu constituie un element relevant, în contextul specific al dreptului consumatorilor, pentru a aprecia natura raportului juridic existent între cele două părți. Astfel, spre deosebire de situațiile care privesc aplicarea dispozițiilor juridice în materia stabilirii competenței [29], în ceea ce privește domeniul de aplicare al dreptului consumatorilor, este, în opinia noastră, lipsit de relevanță faptul că activitatea tânărului sportiv în domeniul la care se referă contractul a dobândit ulterior un caracter profesional. Acest lucru este valabil și în ipoteza în care s-ar dovedi că tânărul sportiv a utilizat serviciile furnizate de profesionist numai în scopul de a dobândi competențe profesionale, elementul esențial fiind faptul că, la momentul încheierii contractului în litigiu, tânărul sportiv nu era profesionist.

58. Astfel, pe de o parte, în conformitate cu articolul 4 alineatul (1) din Directiva 93/13, „caracterul abuziv al unei clauze contractuale se apreciază luând în considerare natura […] serviciilor pentru care s-a încheiat contractul și raportându-se, *în momentul încheierii contractului*, la toate circumstanțele care însoțesc încheierea contractului” [30]. Așa cum a confirmat Curtea, data încheierii contractului este, așadar, relevantă pentru a evalua caracterul abuziv al unei clauze, astfel încât aplicabilitatea acestei directive trebuie apreciată în acest moment, independent de orice evoluție ulterioară a calității de „consumator” către cea de „profesionist”. Orice altă interpretare mai „dinamică” a calității de „consumator”, care ar consta în a susține că aceasta ar putea fi pierdută de-a lungul timpului, ar fi contrară însuși modului de redactare a acestei dispoziții.

59. Pe de altă parte, această interpretare este de asemenea conformă cu obiectivul urmărit de Directiva 93/13, în măsura în care momentul încheierii contractului, care coincide cu eventuala poziție nefavorabilă în raport cu profesionistul, este cel în care contractul poate produce consecințe nefavorabile, chiar pe termen lung, pentru consumator.

[28] A se vedea Hotărârea Costea (punctul 21) și Hotărârea Pouvin și Dijoux (punctele 25-28).

[29] A se vedea Hotărârea din 25 ianuarie 2018, Schrems (C-498/16, EU:C:2018:37, punctele 31, 38 și 39, precum și jurisprudența citată), și Hotărârea din 10 decembrie 2020, Personal Exchange International (C-774/19, EU:C:2020:1015, punctele 40 și 41). Astfel, după cum a explicat Comisia, în alte domenii ale dreptului Uniunii, cum ar fi normele de competență care rezultă din Regulamentul (UE) nr. 1215/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 12 decembrie 2012 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială (JO 2012, L 351, p. 1), nu este exclus ca instanța națională să poată lua în considerare eventuala evoluție a statutului consumatorului pe durata contractului, de exemplu în cazul contractelor de utilizare a serviciilor care se întind pe o perioadă mai lungă, în sensul că este posibil ca contractul încheiat de consumator să fi evoluat, trecând de la utilizarea serviciului în scopuri pur private la o activitate exclusiv profesională, persoana fizică putând, în consecință, să își piardă calitatea de „consumator”.

[30] Sublinierea noastră. A se vedea în acest sens Hotărârea DelayFix (punctul 60) și Hotărârea Caixabank (punctul 29 și jurisprudența citată).

b) Cu privire la domeniul de aplicare ratione materiae *al Directivei 93/13*

60. În al doilea rând, în ceea ce privește domeniul de aplicare *ratione materiae* al Directivei 93/13 și, mai precis, problema dacă un contract pentru sportivii „tinere speranțe” poate fi exclus din acesta, se amintește că această directivă se aplică „tuturor contractelor” încheiate între profesioniști și consumatori în toate sectoarele de activitate economică [31] și că criteriul decisiv pentru aplicarea directivei menționate este calitatea în care părțile au acționat atunci când au încheiat contractul în litigiu, iar nu obiectul acestuia din urmă, care este, în principiu, lipsit de pertinență pentru definirea domeniului de aplicare al directivei [32]. Această regulă prezintă însă câteva excepții [33].

61. Pe de o parte, articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 exclude din domeniul de aplicare al acesteia „clauzel[e] contractuale care reflectă acte cu putere de lege sau norme administrative obligatorii sau dispozițiile ori principiile din convențiile internaționale la care statele membre sau Comunitatea sunt părți, în special în domeniul transportului”. În această privință, Curtea a statuat că, având în vedere în special obiectivul acestei directive, și anume protecția consumatorilor împotriva clauzelor abuzive inserate în contractele încheiate de profesioniști cu consumatorii, excepția instituită la articolul 1 alineatul (2) din directiva menționată este de strictă interpretare, astfel încât să garanteze efectul util al acesteia [34]. În plus, Curtea a amintit că, în orice caz, o clauză contractuală care figurează într-un contract încheiat de un profesionist cu un consumator este exclusă din domeniul de aplicare al aceleiași directive numai în cazul în care clauza contractuală respectivă reflectă conținutul unui act cu putere de lege sau al unei norme administrative obligatorii, în sensul articolului 1 alineatul (2) din Directiva 93/13, interpretat în lumina celui de al treisprezecelea considerent al acesteia. Astfel, o asemenea excludere a fost justificată de faptul că este legitim să se prezume că legiuitorul național a stabilit un echilibru între ansamblul drepturilor și obligațiilor părților la anumite contracte, echilibru pe care legiuitorul Uniunii a intenționat în mod explicit să îl prezerve [35].

62. Pe de altă parte, al zecelea considerent al Directivei 93/13 adaugă că „trebuie excluse din domeniul de aplicare al [acestei] directive, *inter alia*, contractele de muncă, contractele privind drepturile de succesiune, contractele privind drepturi care intră sub incidența Codului familiei și contractele privind înființarea sau organizarea companiilor sau acordurile de parteneriat”. Asemenea excluderii prevăzute la articolul 1 alineatul (2) din directiva menționată, *ratio legis* a excluderii acestui tip de contracte se întemeiază pe faptul că *lex specialis* care reglementează toate aceste contracte permite eliminarea eventualelor asimetrii între drepturile și obligațiile părților.

[31] A se vedea punctul 44 din prezentele concluzii.

[32] A se vedea în acest sens Hotărârea Pouvin și Dijoux (punctele 24, 25 și 30, precum și jurisprudența citată). Trebuie totuși să se constate că, la elaborarea proiectului de directivă, Comisia a analizat, în diferitele state membre, anumite tipuri de contracte standardizate propuse consumatorilor, precum contractele de vânzare, contractele de închiriere de mașini, contractele privind anumite servicii bancare și de asigurări, contractele referitoare la diverse tipuri de servicii turistice (închirieri de case, cluburi de vacanță, pachete turistice, time-sharing etc.), contractele de transport cu avionul [condiții contractuale recomandate de International Air Transport Association (IATA) (Asociația Internațională de Transport Aerian)] și contractele referitoare la prestările de servicii de interes general. Aceste studii au demonstrat nu numai caracterul omniprezent al clauzelor abuzive în clauzele contractuale generale utilizate de întreprinderi, ci și dificultatea de a le obține înainte de încheierea unui contract [a se vedea Raportul Comisiei din 27 aprilie 2000 privind aplicarea Directivei 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii COM(2000) 248 final, p. 9].

[33] A se vedea Ordonanța din 19 noiembrie 2015, Tarcău (C-74/15, EU:C:2015:772, punctul 22 și jurisprudența citată).

[34] A se vedea Hotărârea din 30 mai 2024, Raiffeisen Bank (C-176/23, denumită în continuare „Hotărârea Raiffeisen Bank”, EU:C:2024:443, punctul 22 și jurisprudența citată).

[35] A se vedea în acest sens Hotărârea din 26 martie 2020, Mikrokasa și Revenue Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty (C-779/18, EU:C:2020:236, punctele 52-54 și jurisprudența citată), precum și Hotărârea Raiffeisen Bank (punctele 22-24 și jurisprudența citată).

63. În speță, societatea A arată că contractul în litigiu intră sub incidența reglementării naționale privind contractele pentru sportivii „tinere speranțe” și că, prin urmare, dispozițiile Directivei 93/13 nu se aplică. Or, având în vedere ceea ce precedă, revine instanței de trimitere sarcina de a verifica conținutul acestei reglementări pentru a stabili dacă clauzele acestui contract reflectă norme imperative care ar fi aplicabile în speță, astfel încât să permită în mod abstract remedierea unui eventual dezechilibru între „tinerele speranțe” și profesioniști, precum și excluderea anumitor clauze, printre altele clauza în litigiu din contractul menționat referitoare la remunerație, din domeniul de aplicare al acestei directive. Procedând astfel, această instanță va trebui totuși să ia în considerare următoarele elemente: mai întâi, o asemenea excepție de la aplicarea directivei menționate ar trebui, în opinia noastră, să fie interpretată în mod strict [36]; în continuare, în ceea ce privește caracterul imperativ al reglementării naționale, conform jurisprudenței Curții, pentru a exclude aplicarea aceleiași directive, instanța menționată va trebui să se asigure că aceasta se aplică părților contractante independent de alegerea lor și în mod supletiv (din oficiu), în lipsa unui acord diferit încheiat în această privință de părți [37]; în plus, aceeași instanță va trebui să ia în considerare faptul că, atunci când alte dispoziții de drept național se aplică în plus față de Directiva 93/13, va fi necesar, în general, să se favorizeze o interpretare care să mențină pe cât posibil efectul util al acestei directive [38]; în sfârșit, nimic nu se opune ca împrejurarea că există alte dispoziții să poată fi luată în considerare la evaluarea transparenței și a caracterului abuziv al clauzelor contractuale în cadrul directivei menționate [39].

64. Având în vedere elementele care precedă, propunem să se răspundă la prima întrebare că articolul 1 alineatele (1) și (2) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că un contract de servicii de dezvoltare sportivă și de asistență în carieră încheiat între, pe de o parte, un profesionist care își desfășoară activitatea în domeniul antrenării și dezvoltării sportivilor și, pe de altă parte, un minor care era reprezentat de părinții săi și care nu era angajat în domeniul sportului la momentul încheierii acestui contract intră, în principiu, în domeniul de aplicare al Directivei 93/13, în măsura în care sunt îndeplinite celelalte condiții de aplicare definite de această directivă.

2. Cu privire la extinderea nivelului minim de protecție conferit de Directiva 93/13 (a doua întrebare)

65. Prin intermediul celei de a doua întrebări, adresată în ipoteza unui răspuns negativ la prima întrebare, instanța de trimitere solicită Curții, în esență, să stabilească dacă Directiva 93/13 se opune extinderii domeniului de aplicare al acesteia, exclusiv pe cale pretoriană, astfel încât dispozițiile acesteia să poată fi aplicate unor contracte care nu intră în domeniul de aplicare al directivei menționate.

66. Având în vedere răspunsul pe care îl propunem la prima întrebare, considerăm că nu este necesar să analizăm a doua întrebare.

67. În orice caz și din motive de exhaustivitate, astfel cum reiese din răspunsul pe care preconizăm să îl dăm la prima întrebare, Directiva 93/13 privește numai contractele încheiate între un „profesionist” și un „consumator” și, așadar, *a contrario*, aceasta nu se aplică

[36] A se vedea în acest sens Orientările Comisiei (p. 12).

[37] A se vedea Hotărârea din 3 aprilie 2019, Aqua Med (C-266/18, EU:C:2019:282, punctul 33 și jurisprudența citată).

[38] A se vedea prin analogie Orientările Comisiei (p. 15 și 16), care conțin o listă a celorlalte norme de drept al Uniunii care se pot aplica în paralel.

[39] A se vedea, cu titlu de exemplu, punctul 2 penultima teză din dispozitivul Hotărârii din 15 martie 2012, Pereničová și Perenič (C-453/10, EU:C:2012:144), cu privire la constatarea caracterului neloial.

contractelor în care nu este implicat niciun consumator. Totuși, în ceea ce privește o armonizare parțială și minimă, nimic nu împiedică statele membre să extindă domeniul de aplicare al normelor naționale de transpunere a Directivei 93/13 la alte contracte, cum ar fi, de exemplu, contractele încheiate între doi „consumatori” sau, dimpotrivă, între doi „profesioniști” [40]. Astfel, Curtea a confirmat că statele membre își păstrează îndeosebi posibilitatea de a aplica dispozițiile directivei menționate ca norme de drept național, în situații care nu intră în domeniul de aplicare al acestei directive, în măsura în care acest lucru este compatibil cu obiectivele urmărite de aceasta și cu tratatele [41]. Statele membre pot decide, printre altele, să extindă aplicarea normelor directivei respective la persoane juridice sau fizice care nu sunt „consumatori” în sensul acesteia din urmă, aplicarea dispozițiilor aceleiași directive în domenii care nu intră în domeniul său de aplicare rămânând de competența statelor membre [42]. De altfel, o asemenea „extindere” a domeniului de aplicare al Directivei 93/13, fie că este efectuată *ope legis* sau pe cale pretoriană [43], ar constitui un aspect care ține exclusiv de dreptul național al statului membru în cauză.

3. Cu privire la aplicarea articolului 4 alineatul (2) din Directiva 93/13 (a treia întrebare)

68. Prin intermediul celei de a treia întrebări, instanța de trimitere urmărește în esență să afle dacă o clauză contractuală care, printre altele, stabilește cuantumul remunerației serviciului prevăzut de contractul în litigiu intră în domeniul de aplicare al articolului 4 alineatul (2) din Directiva 93/13 în cazul în care, la momentul încheierii acestui contract, dispoziția menționată nu fusese încă transpusă în ordinea juridică națională [44].

69. În primul rând, trebuie amintit că, potrivit articolului 4 alineatul (2) din Directiva 93/13, „[a]precierea caracterului abuziv al clauzelor nu privește nici definirea obiectului [principal al] contractului, nici caracterul adecvat al prețului sau remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte, în măsura în care aceste clauze sunt exprimate în mod clar și inteligibil”, adică, cu alte cuvinte, în măsura în care aceste clauze îndeplinesc cerința de transparență prevăzută de directiva menționată. Astfel cum a stabilit Curtea, clauzele vizate de această dispoziție, deși aparțin domeniului reglementat de directiva menționată, sunt exceptate de la aprecierea caracterului lor abuziv, în temeiul articolului 3

[40] Atunci când, de exemplu, unul dintre profesioniști se află într-o poziție mai slabă în raport cu un altul. Această situație rămâne însă ipotetică, în măsura în care nu pare să fi fost efectuată nicio extindere de această natură în legislația națională a statelor membre (a se vedea anexa II la Orientările Comisiei, care conține o prezentare generală a notificărilor în temeiul articolului 8a din Directiva 93/13).

[41] A se vedea prin analogie Hotărârea din 2 aprilie 2020, Condominio di Milano, via Meda (C-329/19, EU:C:2020:263, punctele 32-38, precum și jurisprudența citată) și Hotărârea din 21 decembrie 2021, Trapeza Peiraios (C-243/20, EU:C:2021:1045, punctul 45 și jurisprudența citată).

[42] A se vedea Hotărârea din 2 aprilie 2020, Condominio di Milano, via Meda (C-329/19, EU:C:2020:263, punctul 34).

[43] În această privință, în Hotărârea din 7 august 2018, Banco Santander și Escobedo Cortés (C-96/16 și C-94/17, EU:C:2018:643, punctul 69), Curtea a statuat că, deși jurisprudența unei instanțe supreme [în speță, Tribunal Supremo (Curtea Supremă, Spania)] nu pare, desigur, să intre sub incidența dispozițiilor mai stricte care pot fi adoptate de statele membre pentru a asigura un nivel mai ridicat de protecție a consumatorului în temeiul articolului 8 din Directiva 93/13, în special din moment ce această jurisprudență nu pare a avea putere de lege și nici a constitui un izvor de drept în ordinea juridică spaniolă, nu este mai puțin adevărat că un criteriu jurisprudențial precum cel elaborat în speță de această instanță se înscrie în obiectivul de protecție a consumatorilor urmărit de această directivă. Astfel, rezultă din articolul 3 alineatul (1) din Directiva 93/13, precum și din economia sa generală că această directivă nu urmărește atât să garanteze un echilibru contractual global între drepturile și obligațiile părților la contract, cât să evite apariția unui dezechilibru între aceste drepturi și aceste obligații în detrimentul consumatorilor. A se vedea de asemenea Hotărârea din 14 martie 2019, Dunai (C-118/17, EU:C:2019:207, punctele 60-64).

[44] Astfel, transpunerea în dreptul leton a articolului 4 alineatul (2) din Directiva 93/13 nu a fost efectuată decât ulterior, și anume în cursul anului 2014. Pe de altă parte, din anexa II la Orientările Comisiei reiese că legislația națională letonă nu depășește standardul minim stabilit de Directiva 93/13.

alineatul (1) din aceasta, numai în măsura în care instanța națională competentă ar aprecia, în urma unei examinări de la caz la caz, că au fost redactate de profesionist în mod clar și inteligibil [45].

70. Această dispoziție are în vedere, așadar, numai stabilirea modalităților și a sferei controlului de fond al clauzelor contractuale, ce nu au făcut obiectul unei negocieri individuale, care descriu prestațiile esențiale ale contractelor încheiate între un profesionist și un consumator [46]. În consecință, atunci când o clauză contractuală privește definirea obiectului principal al contractului sau caracterul adecvat al prețului sau remunerației, evaluarea caracterului abuziv în temeiul articolului 3 alineatul (1) din Directiva 93/13 nu se impune în cazul în care această clauză este formulată în mod clar și inteligibil [47].

71. În al doilea rând, în ceea ce privește transpunerea acestei dispoziții în dreptul național, Curtea a considerat că nimic nu împiedică un stat membru să mențină sau să adopte, cu privire la totalitatea domeniului reglementat de această directivă, inclusiv articolul 4 alineatul (2) din aceasta, norme mai stricte decât cele prevăzute de directiva însăși, în cazul în care acestea urmăresc să asigure consumatorilor un nivel de protecție mai ridicat [48]. Astfel, clauzele vizate de articolul 4 alineatul (2) aparțin domeniului reglementat de directiva menționată și, în consecință, articolul 8 din aceasta, care permite statelor membre să adopte dispoziții mai stricte pentru a asigura consumatorilor un nivel mai ridicat de protecție, se aplică și articolului 4 alineatul (2) [49]. Cu privire la acest aspect, Curtea a precizat că, în scopul garantării obiectivelor de protecție a consumatorilor urmărite de Directiva 93/13, orice transpunere a aceluiași articol 4 alineatul (2) trebuia să fie completă, astfel încât interdicția de a aprecia caracterul abuziv al clauzelor să se refere exclusiv la cele care sunt redactate în mod clar și inteligibil [50].

72. Rezultă că, în cazul netranspunerii articolului 4 alineatul (2) din Directiva 93/13, o instanță națională va putea în orice situație să aprecieze, în cadrul unui litigiu referitor la un contract încheiat între un profesionist și un consumator, caracterul abuziv al unei clauze care nu a fost negociată individual, care privește în special obiectul principal al contractului sau caracterul adecvat al prețului sau al remunerației, chiar în ipotezele în care aceste clauze au fost redactate în mod prealabil de profesionist în mod clar și inteligibil [51]. Prin autorizarea posibilității unui control jurisdicțional complet al caracterului abuziv al clauzelor, o asemenea alegere permite să se asigure consumatorului, în conformitate cu articolul 8 din această directivă, un nivel de protecție efectivă mai ridicat decât cel stabilit de aceasta [52].

[45] Hotărârea din 3 iunie 2010, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (C-484/08, denumită în continuare „Hotărârea Caja de Ahorros”, EU:C:2010:309, punctul 32), precum și Hotărârea din 21 martie 2024, Profi Credit Bulgaria (Servicii accesorii contractului de credit) (C-714/22, EU:C:2024:263, punctul 63 și jurisprudența citată).

[46] Hotărârea Caja de Ahorros (punctul 34).

[47] Hotărârea Caja de Ahorros (punctele 40-44).

[48] Hotărârea Caja de Ahorros (punctul 40).

[49] Hotărârea Caja de Ahorros (punctul 35).

[50] Astfel, o reglementare națională care excludea orice posibilitate de control jurisdicțional al clauzelor care descriau prestațiile esențiale ale contractelor încheiate între un profesionist și un consumator, chiar și în situația în care modul de redactare a acestor clauze era obscur și ambiguu, astfel încât consumatorul era împiedicat în mod absolut să invoce caracterul abuziv al unei clauze referitoare la definirea obiectului contractului și la caracterul adecvat al prețului față de serviciile sau de bunurile furnizate, a fost considerată incompletă [Hotărârea Caja de Ahorros (punctele 37 și 38), care fac referire la Hotărârea din 10 mai 2001, Comisia/Țările de Jos (C-144/99, EU:C:2001:257)]. A se vedea de asemenea Orientările Comisiei (p. 23 și nota de subsol 147), precum și anexa II la acestea, care conține o listă a statelor membre a căror legislație națională a extins domeniul de aplicare al aprecierii caracterului abuziv la clauzele contractuale referitoare la definirea obiectului principal al contractului și la caracterul adecvat al prețului sau al remunerației, indiferent dacă clauzele respective sunt redactate într-un limbaj clar și inteligibil.

[51] A se vedea în acest sens Hotărârea Caja de Ahorros (punctele 41 și 42).

[52] A se vedea în acest sens Hotărârea Caja de Ahorros (punctul 43).

73. În speță, dat fiind că contractul în litigiu a fost încheiat în cursul anului 2009 și că articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13 nu a fost transpus în dreptul leton decât în cursul anului 2014, o instanță națională precum instanța de trimitere ar trebui așadar să poată, în orice caz, să aprecieze caracterul abuziv al unei clauze a acestui contract, independent de aspectul dacă aceasta privește obiectul contractului sau caracterul adecvat al prețului sau al remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte, chiar dacă profesionistul a redactat-o în prealabil în mod clar și inteligibil [53].

74. Având în vedere ceea ce precedă, trebuie să se răspundă la a treia întrebare că, deși, la momentul încheierii contractului în litigiu, articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13 nu fusese transpus în dreptul intern, o instanță națională trebuie să poată, în orice caz, să aprecieze caracterul abuziv al unei anumite clauze contractuale, în sensul articolului 3 din această directivă, independent de aspectul dacă această clauză privește obiectul principal al contractului sau caracterul adecvat al prețului sau al remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte, chiar dacă a fost redactată în prealabil de profesionist în mod clar și inteligibil.

4. Cu privire la cerința de „transparență” în sensul articolului 5 din Directiva 93/13 (a patra întrebare)

75. Prin intermediul celei de a patra întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă și, eventual, în ce condiții o clauză contractuală precum cea în litigiu în cauza principală, care prevede că, pentru prestarea de servicii de dezvoltare sportivă și de asistență în carieră, un sportiv se angajează la plata unei remunerații de 10 % din veniturile sale obținute în cursul următorilor cincisprezece ani, trebuie considerată ca fiind redactată în mod „clar și inteligibil” în sensul articolului 5 din Directiva 93/13.

76. Mai precis, această întrebare privește întinderea și natura transparenței care caracterizează o clauză considerată ca nefiind abuzivă. În această privință, trebuie amintit că, potrivit articolului 5 din Directiva 93/13, pe de o parte, în cazul contractelor în care toate clauzele sau o parte a acestora sunt prezentate consumatorului în scris, acestea trebuie întotdeauna redactate într-un limbaj clar și inteligibil și, pe de altă parte, în cazul în care există îndoieli cu privire la sensul unei clauze, trebuie să prevaleze interpretarea cea mai favorabilă pentru consumator.

77. În ceea ce privește cerința privind transparența clauzelor contractuale, astfel cum rezultă aceasta din articolul 5 sau din articolul 4 alineatul (2) din această directivă, Curtea a subliniat că această cerință nu poate fi redusă numai la caracterul inteligibil al acestora pe plan formal și gramatical, ci că, dimpotrivă, întrucât sistemul de protecție pus în aplicare de directiva menționată se întemeiază pe ideea că un consumator se găsește într-o situație de inferioritate față un profesionist în ceea ce privește printre altele nivelul de informare, această cerință de redactare clară și inteligibilă a clauzelor contractuale trebuie înțeleasă în mod extensiv [54].

[53] Acest răspuns se întemeiază pe premisa potrivit căreia legea de transpunere a articolului 4 alineatul (2) din Directiva 93/13 nu se aplică retroactiv.

[54] A se vedea Hotărârea din 30 aprilie 2014, Kásler și Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, punctul 72), Hotărârea din 20 septembrie 2017, Andriciuc și alții (C-186/16, denumită în continuare „Hotărârea Andriciuc”, EU:C:2017:703, punctul 44 și jurisprudența citată) și Hotărârea Caixabank (punctul 36 și jurisprudența citată).

78. Cerința de transparență menționată impune, așadar, nu numai ca o clauză să fie inteligibilă pe plan formal și gramatical pentru consumatorul vizat [55], ci și ca un consumator mediu, normal informat și suficient de atent și de avizat să poată fi în măsură să înțeleagă funcționarea concretă a acestei clauze și să evalueze astfel, pe baza unor criterii precise și inteligibile, consecințele economice, potențial semnificative, ale unei asemenea clauze asupra obligațiilor sale financiare [56].

79. Prin urmare, cerința potrivit căreia o clauză contractuală trebuie redactată în mod clar și inteligibil trebuie înțeleasă ca impunând și ca contractul să expună în mod transparent funcționarea concretă a mecanismului la care se referă clauza respectivă, precum și, dacă este cazul, relația dintre acest mecanism și cel prevăzut prin alte clauze, astfel încât acest consumator să fie în măsură să evalueze, pe baza unor criterii precise și inteligibile, consecințele economice care rezultă din aceasta în ceea ce îl privește [57].

80. În speță, instanța de trimitere arată că, la momentul încheierii contractului în litigiu, C nu dispunea, în ceea ce privește valoarea serviciului furnizat și suma care trebuia plătită în schimb, de un ansamblu de informații prin care ar fi putut fi în măsură să evalueze consecințele economice care puteau rezulta din aceasta în ceea ce îl privea. Deși, desigur, nu este de competența Curții să efectueze o astfel de evaluare, considerăm totuși că elementele următoare sunt relevante pentru aprecierea caracterului transparent al clauzei în discuție.

81. În primul rând, ni se pare cert că clauza în litigiu referitoare la remunerație este ușor de înțeles de către un „consumator mediu care este normal informat și suficient de atent și de avizat” [58], atât din punct de vedere formal și gramatical, cât și din punctul de vedere al calculului legat de remunerația datorată de C societății A. Astfel, considerăm că nu se contestă că C și părinții săi au fost în măsură să înțeleagă funcționarea concretă a acestei clauze pe baza unui criteriu precis (calculul remunerației este simplu dat fiind că aceasta se ridică „la 10 % din toate veniturile nete obținute pe durata contractului”, și anume o perioadă prestabilită de cincisprezece ani) și inteligibil (fără nicio referire la elemente care fac mai complexă metoda de calcul, precum o eventuală indexare). Prin urmare, nu pare să existe nicio îndoială cu privire la faptul că sportivul era în măsură să înțeleagă metoda de calcul utilizată, presupunând, în mod evident, că societatea A a precizat în ce constau „toate veniturile nete”.

82. În al doilea rând, dat fiind că era imposibil din punct de vedere obiectiv să se prevadă cuantumul exact al remunerației, în măsura în care acesta depinde de cuantumul veniturilor viitoare generate de C, cerința de transparență trebuie, conform jurisprudenței Curții, să fie apreciată în raport cu elementele de care dispunea profesionistul la momentul încheierii contractului cu consumatorul. Nu se poate, așadar, impune unui profesionist să informeze

[55] Acest lucru implică, pe de o parte, ca consumatorul să fi avut posibilitatea efectivă de a lua cunoștință de o clauză contractuală înainte de încheierea contractului și, pe de altă parte, ca diferitele clauze să fie inteligibile, ținând seama de claritatea modului lor de redactare și de specificitatea terminologiei utilizate, precum și, dacă este cazul, de alte clauze contractuale care trebuie luate în considerare împreună. În această privință, trebuie să se țină seama și de poziția sau de punctul de vedere al consumatorilor cărora li se adresează clauzele relevante [a se vedea în acest sens Hotărârea din 23 aprilie 2015, Van Hove (C-96/14, EU:C:2015:262, punctele 48 și 50)].

[56] A se vedea Hotărârea din 18 noiembrie 2021, A. S.A. (C-212/20, EU:C:2021:934, punctul 42 și jurisprudența citată), precum și Hotărârea Caixabank (punctul 37 și jurisprudența citată). Curtea a detaliat ulterior cerința de transparență, în special în ceea ce privește clauzele contractuale care sunt esențiale pentru întinderea angajamentelor pe care acceptă să și le asume consumatorii, de exemplu clauzele contractuale relevante pentru stabilirea plăților pe care trebuie să le efectueze consumatorii în temeiul unui contract de credit. Unele dintre aceste hotărâri privesc în special contracte de credit ipotecar (încheiate) într-o monedă străină sau indexate în funcție de monede străine [a se vedea Orientările Comisiei (p. 26 și 27)].

[57] A se vedea Hotărârea Andriciuc (punctul 45 și jurisprudența citată).

[58] Respectiv criteriul de evaluare aplicat în cadrul analizei Directivei privind practicile comerciale neloiale [a se vedea considerentul (18) al acestei directive].

consumatorul cu privire la consecințele financiare finale ale obligației acestuia din urmă, care depind de evenimente viitoare, imprevizibile și independente de voința respectivului profesionist [59].

83. În al treilea rând, și în această privință, Curtea a statuat că nu este mai puțin adevărat că informațiile pe care profesionistul este obligat să le comunice înainte de încheierea contractului trebuie să permită consumatorului să ia decizia cu prudență și în deplină cunoștință de cauză, pe de o parte, în ceea ce privește posibilitatea apariției unor astfel de evenimente și, pe de altă parte, în ceea ce privește consecințele pe care ele le pot avea [60]. Revine, prin urmare, instanței naționale sarcina de a evalua, ținând seama de ansamblul elementelor pertinente care însoțesc încheierea acestui contract, dacă informațiile comunicate de profesionist anterior încheierii contractului menționat i-au permis consumatorului, în calitate de consumator normal informat, să ia decizia cu prudență și în deplină cunoștință de cauză în ceea ce privește consecințele pe care le avea încheierea aceluiași contract. În această privință, va reveni în special instanței naționale sarcina de a aprecia dacă societatea A i-a comunicat lui C întreaga gamă largă de servicii propuse [61], precum și durata acestora, astfel încât C putea estima valoarea acestora în ansamblu în raport cu remunerația potențial datorată acestei societăți, întrucât decizia de a se angaja contractual cu societatea menționată ar fi trebuit, în mod logic, să fie luată tocmai pe baza acestor două elemente.

84. Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, este necesar să se răspundă la a patra întrebare că articolul 5 din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că cerința potrivit căreia clauzele contractuale trebuie să fie formulate în mod „clar și inteligibil” impune unei întreprinderi care oferă servicii de dezvoltare sportivă și de asistență în carieră, să furnizeze unui tânăr sportiv informații suficiente pentru ca acesta să poată lua o decizie în cunoștință de cauză, care se întemeiază pe date precise, astfel încât clauza contractuală trebuie nu numai să fie inteligibilă din punct de vedere formal și gramatical, ci și să permită consumatorului, pe de o parte, să înțeleagă în întregime consecințele pecuniare semnificative pe care această clauză le-ar putea avea din perspectiva angajamentelor sale financiare și, pe de altă parte, să aprecieze caracterul lor adecvat în raport cu valoarea totală a serviciilor oferite de întreprinderea respectivă.

5. Cu privire la caracterul abuziv al clauzei privind remunerația în raport cu articolul 3 alineatul (1) din Directiva 93/13 (a cincea întrebare)

85. Prin intermediul celei de a cincea întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă clauza în litigiu provoacă un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract în detrimentul consumatorului, în sensul articolului 3 alineatul (1) din Directiva 93/13, dat fiind că aceasta nu stabilește o legătură între valoarea prestației furnizate și costul acesteia pentru consumator. Această întrebare urmărește, așadar, să aprecieze caracterul abuziv al clauzei în litigiu și în special compatibilitatea calculului remunerației pentru contractul în cauză cu articolul 3 alineatul (1) din Directiva 93/13.

86. Cu titlu introductiv, considerăm că este util să facem câteva precizări privind aprecierea caracterului eventual abuziv al clauzei în litigiu.

[59] Hotărârea din 12 ianuarie 2023, D.V. (Onorarii de avocat – Principiul tarifului orar) (C-395/21, denumită în continuare „Hotărârea D.V.”, EU:C:2023:14, punctul 43).

[60] A se vedea, prin analogie, Hotărârea D.V. (punctele 42 și 43, precum și jurisprudența citată).

[61] A se vedea nota de subsol 6 din prezentele concluzii.

87. Pe de o parte, este important să amintim că această clauză poate fi considerată ca fiind relevantă atât în raport cu „obiectul [principal al] contractului” [62], cât și cu „caracterul adecvat al prețului sau remunerației” [63], în sensul articolului 4 alineatul (2) din Directiva 93/13. Prin urmare, în temeiul acestei dispoziții, o astfel de clauză intră în domeniul de aplicare al acestei directive, însă aprecierea caracterului său abuziv în temeiul articolului 3 alineatul (1) din directiva menționată este exclusă în cazul în care aceasta îndeplinește cerința de transparență rezultată din aceeași directivă. În consecință, analiza care urmează este pertinentă numai în cazul în care instanța de trimitere concluzionează fie că clauza în litigiu nu îndeplinește cerința de transparență – în măsura în care împrejurarea că o clauză nu este redactată într-un limbaj clar și inteligibil nu este, în sine, de natură să îi confere un caracter abuziv [64] – fie că poate aprecia caracterul abuziv, dat fiind că articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13 nu se aplică în speță, întrucât, la momentul la care a fost încheiat contractul în litigiu, această dispoziție nu fusese încă transpusă în dreptul leton [65]. În orice caz, caracterul transparent al unei clauze contractuale, astfel cum este impus la articolul 5 din această directivă, constituie unul dintre elementele esențiale care trebuie luate în considerare și în cadrul aprecierii caracterului abuziv al acesteia [66].

88. Pe de altă parte, trebuie precizat că competența Curții în materie privește interpretarea noțiunilor din Directiva 93/13, precum și criteriile pe care instanța națională poate sau trebuie să le aplice la examinarea unei clauze contractuale în raport cu dispozițiile acesteia, având-se în vedere că este de competența acestei instanțe să se pronunțe, ținând seama de aceste criterii, cu privire la calificarea concretă a unei clauze contractuale specifice în funcție de împrejurările proprii fiecărei spețe. Rezultă că Curtea trebuie să se limiteze la a oferi instanței de trimitere indicații de care aceasta din urmă trebuie să țină seama [67].

89. Aceste precizări fiind făcute, trebuie amintit că articolul 3 alineatul (1) din Directiva 93/13 prevede că o clauză contractuală care nu s-a negociat individual se consideră ca fiind abuzivă în cazul în care, în contradicție cu cerința de bună-credință, provoacă un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din acest contract, în detrimentul consumatorului. Rezultă că revine instanței naționale sarcina de a evalua, având în vedere ansamblul circumstanțelor cauzei, într-o primă etapă, posibila nerespectare a cerinței de „bună-credință” și, într-o a doua etapă, existența unui eventual „dezechilibru semnificativ” în detrimentul consumatorului, în sensul articolului 3 alineatul (1) din Directiva 93/13 [68].

90. Pe de o parte, în ceea ce privește cerința de „bună-credință”, al șaisprezecelea considerent al acestei directive precizează printre altele că această cerință „poate fi îndeplinită de vânzător sau furnizor [a se citi «de profesionist»] atunci când acesta acționează în mod corect și echitabil față

[62] În sensul că această clauză „stabilește prestațiile esențiale ale acestui contract” și, „ca atare, îl caracterizează” [a se vedea Hotărârea Andriciuc (punctul 35 și jurisprudența citată)].

[63] În sensul că respectiva clauză privește „raportul calitate/preț al bunurilor sau serviciilor furnizate” (a se vedea al nouăsprezecelea considerent al Directivei 93/13).

[64] A se vedea analiza din cadrul celei de a patra întrebări preliminare și din Hotărârea Banco Santander (punctul 66 și jurisprudența citată). Cu toate acestea, dreptul intern poate prevedea că lipsa de transparență poate conduce direct la nulitatea clauzelor, fără a fi necesară aplicarea criteriului privind caracterul abuziv în temeiul articolului 3 alineatul (1) din Directiva 93/13. A se vedea de asemenea Orientările Comisiei (p. 19).

[65] A se vedea analiza din cadrul celei de a treia întrebări preliminare. A se vedea de asemenea Orientările Comisiei (p. 24 și nota de subsol 163), potrivit cărora dreptul intern poate oferi instanțelor posibilitatea de a aprecia caracterul adecvat al prețului chiar și atunci când clauzele relevante sunt clare și inteligibile.

[66] A se vedea în acest sens Hotărârea din 26 aprilie 2012, Invitel (C-472/10, EU:C:2012:242, punctele 27 și 28) și Hotărârea Banco Santander (punctul 66). Cu titlu de exemplu, în conformitate cu punctul 1 litera (e) din anexa la Directiva 93/13 și cu al douăzecilea considerent al acesteia, faptul că consumatorul nu a avut posibilitatea reală de a lua cunoștință de o clauză contractuală constituie un indiciu al caracterului său abuziv.

[67] Hotărârea Banco Santander (punctul 50 și jurisprudența citată).

[68] Hotărârea Banco Santander (punctul 63 și jurisprudența citată).

de cealaltă parte de ale cărei interese legitime trebuie să țină seama” și că instanța națională trebuie să „acord[e] o atenție deosebită forței pozițiilor de negociere ale părților, faptului de a ști dacă consumatorul a fost încurajat să-și dea acordul pentru clauza în cauză și dacă bunurile sau serviciile au fost vândute sau furnizate la cererea expresă a consumatorului”[69]. Instanța națională trebuie, așadar, să verifice dacă profesionistul, acționând în mod corect și echitabil față de consumator, se putea aștepta în mod rezonabil ca acesta din urmă să accepte o astfel de clauză în urma unei negocieri individuale[70].

91. Pe de altă parte, în ceea ce privește cerința referitoare la „dezechilibrul semnificativ” între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract, care este vizată în mod specific de a cincea întrebare preliminară, Curtea a indicat că este necesar să se țină seama în special de normele aplicabile în dreptul național în lipsa unui acord între părți, astfel încât să se evalueze dacă și, eventual, în ce măsură acest contract îl plasează pe consumator într-o situație juridică mai puțin favorabilă în raport cu cea prevăzută de dreptul național în vigoare[71]. Astfel, prin intermediul unei asemenea analize comparative, instanța națională poate aprecia dacă și, eventual, în ce măsură contractul îl plasează pe consumator într-o situație juridică mai puțin favorabilă în raport cu cea prevăzută de dreptul național în vigoare[72]. Cu toate acestea, dacă nu există dispoziții suplimentare relevante prevăzute de legislația națională (cum poate fi cazul în ceea ce privește stabilirea remunerației în cadrul contractelor pentru sportivii „tinere speranțe”), dezechilibrul semnificativ trebuie apreciat luând în considerare alte elemente de referință, cum ar fi practicile de piață loiale și echitabile la data încheierii contractului în materie de remunerare în domeniul sportiv în cauză[73] sau o comparație a drepturilor și obligațiilor părților în temeiul unui anumit contract, ținând seama de natura acestuia și de clauzele contractuale conexe[74]. În același mod, este relevant în acest scop să se procedeze la o examinare a situației juridice în care se găsește consumatorul menționat având în vedere mijloacele de care dispune, potrivit reglementării naționale, pentru a face să înceteze utilizarea clauzelor abuzive[75]. În sfârșit, în conformitate cu articolul 4 alineatul (1) din Directiva 93/13, instanța națională trebuie să aprecieze caracterul abuziv al unei clauze contractuale luând în considerare natura bunurilor sau a serviciilor pentru care s-a încheiat contractul și raportându-se, în momentul încheierii acestuia, la toate circumstanțele care însoțesc încheierea contractului și la toate clauzele contractului menționat sau ale unui alt contract de care acesta depinde[76].

92. Revine instanței de trimitere sarcina de a aprecia situația în discuție în litigiul principal, ținând seama de indicațiile menționate la punctele 89-91 din prezentele concluzii, după ce a verificat elementele care țin de cadrul factual al prezentei cauze și de cadrul juridic național.

93. În speță, astfel cum reiese din elementele dosarului prezentat Curții, instanța de trimitere va trebui să verifice dacă legislația națională referitoare la contractele pentru sportivii „tinere speranțe” cuprinde dispoziții privind remunerația de care contractul în litigiu s-ar îndepărta. În lipsa unei asemenea legislații, va reveni acestei instanțe sarcina de a se raporta la practicile de piață loiale și echitabile în materie de remunerație pentru serviciile vizate în domeniul sportiv în

69 A se vedea în acest sens Hotărârea Banco Primus (punctul 59 și jurisprudența citată).

70 Hotărârea Banco Santander (punctul 64 și jurisprudența citată).

71 Hotărârea Banco Santander (punctul 65 și jurisprudența citată).

72 A se vedea în acest sens Hotărârea Banco Primus (punctul 59 și jurisprudența citată).

73 A se vedea, prin analogie, Hotărârea Banco Santander (punctul 65 și jurisprudența citată).

74 A se vedea în acest sens Hotărârea Banco Primus (punctul 67, prima liniuță). A se vedea de asemenea Orientările Comisiei (p. 33 și nota de subsol 241).

75 A se vedea Hotărârea din 14 martie 2013, Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, punctul 68).

76 Hotărârea Banco Primus (punctul 61 și jurisprudența citată).

cauză care erau în curs la momentul încheierii acestui contract. În plus, în conformitate cu articolul 4 alineatul (1) din Directiva 93/13, instanța menționată va trebui să ia în considerare natura serviciilor pentru care s-a încheiat contractul menționat și să verifice dacă eventuala lipsă a unei legături între valoarea serviciului prestat de societatea A și remunerarea acestor prestații de către C poate conferi clauzei în litigiu un caracter abuziv.

94. În această privință, considerăm că instanța de trimitere, în cadrul aprecierii unui eventual dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților, va trebui să ia în considerare aspectul dacă prestatorul serviciilor poate demonstra că remunerația constând în 10 % din toate veniturile generate de C pe durata contractului în litigiu era efectiv legată de serviciile furnizate de societatea A și dacă o astfel de remunerație corespunde valorii de piață în sectorul sportiv în cauză. În opinia noastră, o disproporție totală între serviciul furnizat și prețul plătit nu poate fi acceptată, chiar dacă ar fi permisă de legislația națională sau nu ar fi interzisă în mod expres de aceasta [77].

95. Cu privire la acest aspect, considerăm totuși că este important ca această instanță să țină seama de următoarele elemente care pledează în favoarea lipsei unui „dezechilibru semnificativ”: (i) faptul că o asemenea remunerație devine exigibilă numai cu condiția ca veniturile respective să fie în cuantum de cel puțin 1 500 de euro pe lună, (ii) faptul că, în temeiul contractului în litigiu, C ar fi putut decide să rezilieze unilateral acest contract fără a plăti compensații, în cazul în care, printre altele, ar fi decis să nu își continue cariera profesională [78], și (iii) faptul că serviciile furnizate de societatea A au fost furnizate fără garanția că C va obține rezultatul preconizat, și anume de a deveni profesionist, ceea ce înseamnă că, prin însăși natura sa, contractul implica un factor de risc considerabil pentru această societate [79]. Astfel, cu privire la acest aspect, considerăm că instanța de trimitere va trebui să ia în considerare împrejurarea că remunerația primită de C va servi nu numai finanțării serviciilor oferite de societatea A lui C, ci și tuturor celorlalți sportivi tinere speranțe care au încheiat contracte similare cu această societate (în special celor care nu au devenit profesioniști), și aceasta potențial timp de mai mulți ani. Prin urmare, sistemul va trebui apreciat în ansamblul său.

96. În sfârșit, această instanță va trebui totuși să țină seama de asemenea de elementele în favoarea existenței unui dezechilibru și, în special, de faptul că contractul în litigiu nu părea să conțină o clauză care să prevadă posibilitatea părților de a se pune de acord pentru a reduce obligațiile tânărului sportiv sau pentru a modifica durata acestui contract, de exemplu, odată ce tânărul sportiv atinge majoritatea sau în funcție de importanța și de durata serviciilor primite, o astfel de clauză impunându-se în mod normal pentru a lua în considerare interesul tânărului sportiv.

97. Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, este necesar să se răspundă la a cincea întrebare că articolul 3 alineatul (1) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că sunt relevante pentru aprecierea caracterului eventual abuziv al unei clauze dintr-un contract de servicii de sprijinire a dezvoltării și a carierei sportive care prevede că, pentru furnizarea acestor

[77] A se vedea, prin analogie, Hotărârea din 16 iulie 2020, Caixabank și Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 și C-259/19, EU:C:2020:578, punctul 79), care privea o clauză contractuală care punea totalitatea cheltuielilor de constituire și de radiere a unei ipoteci în sarcina împrumutatului, în care Curtea a statuat că costurile repercutate asupra acestuia trebuie/trebuiau să corespundă unor servicii efectiv furnizate și Hotărârea din 16 martie 2023, Caixabank (Comision de acordare a împrumutului) (C-565/21, EU:C:2023:212, punctul 59), care privea o clauză privind comisionul de acordare a împrumutului care, pentru a fi considerată ca nefiind de natură să afecteze în mod defavorabil poziția juridică a consumatorului astfel cum era prevăzută de dreptul național, nu putea pune în sarcina consumatorului în temeiul acestui comision decât o sumă proporțională cu valoarea împrumutului.

[78] Această constatare, care se întemeiază numai pe indicațiile furnizate de societatea A în ședință, va trebui să facă obiectul unei verificări de către instanța de trimitere.

[79] A se vedea prin analogie Hotărârea din 16 martie 2010, Olympique Lyonnais (C-325/08, EU:C:2010:143, punctul 42).

servicii, tânărul sportiv, care acționează în calitate de consumator, se angajează să plătească o remunerație constând în 10 % din veniturile pe care le va obține în cursul următorilor cincisprezece ani în cazul în care devine profesionist, posibila nerespectare a cerinței de „bună-credință” și existența unui eventual „dezechilibru semnificativ” în detrimentul consumatorului, precizându-se că trebuie să se țină seama, printre altele, de existența unor norme aplicabile în dreptul național în lipsa unui acord între părți, astfel încât să se evalueze dacă și eventual în ce măsură contractul respectiv îl plasează pe acest consumator într-o situație juridică mai puțin favorabilă decât cea prevăzută de dreptul național în vigoare și, în lipsa unor astfel de norme, de practici de piață la data încheierii contractului menționat în materie de remunerare în domeniul sportiv în cauză, cu condiția ca acestea să fie loiale și echitabile, precum și de natura bunurilor sau a serviciilor pentru care s-a încheiat contractul, raportându-se, în momentul încheierii acestuia, la toate circumstanțele care însoțesc încheierea contractului și la toate clauzele aceluiași contract sau ale unui alt contract de care acesta depinde și, în special, de aspectul dacă remunerația solicitată corespunde valorii de piață în sectorul sportiv în cauză, având în vedere în mod special riscul pe care îl implică pentru profesionist faptul de a nu avea garanția de a primi o remunerație în cazul în care tânărul sportiv nu devine profesionist.

6. Cu privire la caracterul neobligatoriu al unei clauze abuzive în sensul articolului 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 (a șasea întrebare)

98. Prin intermediul celei de a șasea întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă, atunci când se constată că o clauză contractuală are caracter abuziv în sensul articolului 3 alineatul (1) din Directiva 93/13, articolul 6 alineatul (1) din aceasta se opune ca instanța națională să poată reduce suma datorată de consumator la valoarea costurilor suportate efectiv de prestatorul profesionist în cadrul executării contractului.

99. Rezultă că a șasea întrebare privește eventuala posibilitate de care ar dispune instanța de trimitere de a revizui sau de a modifica o clauză, în cazul în care ar considera că aceasta are un caracter abuziv.

100. În această privință, trebuie amintit că articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 prevede că clauzele abuzive utilizate într-un contract încheiat cu un consumator de către un profesionist, în conformitate cu legislația internă în cauză, nu creează obligații pentru consumator. Această dispoziție prevede de asemenea că contractul continuă să angajeze părțile potrivit dispozițiilor sale, în cazul în care poate continua să existe fără clauzele abuzive.

101. Astfel cum a subliniat Curtea în mai multe rânduri, este vorba despre o dispoziție imperativă care urmărește să substituie echilibrul formal pe care îl instituie contractul între drepturile și obligațiile cocontractanților printr-un echilibru real, de natură să restabilească egalitatea dintre aceștia [80]. În plus, dată fiind natura și importanța interesului public pe care se întemeiază protecția pe care Directiva 93/13 o asigură consumatorilor, articolul 6 din aceasta trebuie să fie considerat o normă echivalentă cu normele naționale care ocupă, în cadrul ordinii juridice interne, rangul de norme de ordine publică [81].

102. Astfel, Curtea a declarat deja că articolul 6 alineatul (1) din această directivă trebuie interpretat în sensul că trebuie să se considere, în principiu, că o clauză contractuală declarată abuzivă nu a existat niciodată, astfel încât aceasta nu poate avea efect în ceea ce îl privește pe

[80] Hotărârea Banco Primus (punctul 41 și jurisprudența citată).

[81] A se vedea Hotărârea Gutiérrez Naranjo și alții (punctul 54, precum și jurisprudența citată).

consumator [82]. Prin urmare, constatarea pe cale judecătorească a caracterului abuziv al unei astfel de clauze trebuie, în principiu, să aibă drept consecință restabilirea în drept și în fapt a situației în care s-ar găsi consumatorul în lipsa clauzei respective [83].

103. Rezultă în această privință, în primul rând, că obligația instanței naționale de a înlătura o clauză contractuală abuzivă care impune plata unor sume care se dovedesc a fi nedatorate determină, în principiu, un efect restitutoriu corespunzător în privința acestor sume. Astfel, lipsa unui asemenea efect restitutoriu ar fi susceptibilă să pună sub semnul întrebării efectul disuasiv pe care articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 coroborat cu articolul 7 alineatul (1) din aceasta intenționează să îl confere constatării caracterului abuziv al clauzelor conținute în contractele încheiate de un profesionist cu consumatorii [84]. *A fortiori*, în cazul în care, precum în speță, un consumator nu a efectuat plăți care se dovedesc a fi nedatorate din cauza caracterului abuziv al clauzei care le impune, acesta nu poate fi obligat să plătească, fie și numai în parte, sumele datorate în temeiul clauzei respective, trebuind să se considere că aceasta nu a existat niciodată [85]. Dacă situația nu ar fi aceasta, clauza în discuție ar rămâne parțial obligatorie, iar profesionistul ar obține un anumit beneficiu din utilizarea acesteia.

104. În al doilea rând, în ceea de privește posibilitatea de a modifica sau de a revizui o clauză abuzivă, instanța națională nu poate fi abilitată să modifice conținutul clauzelor abuzive, în caz contrar riscând să contribuie la eliminarea efectului descurajator pe care îl are asupra profesioniștilor faptul că astfel de clauze abuzive pur și simplu nu sunt aplicate în ceea ce îl privește pe consumator [86]. Astfel, Curtea a statuat în mod explicit că articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 nu poate fi interpretat în sensul că permite unei instanțe naționale, în cazul în care constată caracterul abuziv al unei clauze penale dintr-un contract încheiat între un profesionist și un consumator, să reducă cuantumul penalităților în sarcina consumatorului în loc să excludă pe deplin aplicarea clauzei în discuție în privința acestuia din urmă. În această privință, Curtea a considerat că, având în vedere finalitatea și economia generală a acestei directive, în cazul în care instanța națională ar avea posibilitatea să modifice conținutul clauzelor abuzive care figurează în astfel de contracte, o asemenea posibilitate ar putea aduce atingere realizării obiectivului pe termen lung urmărit prin articolul 7 din directiva menționată, întrucât ar diminua efectul descurajator pe care îl are asupra profesioniștilor faptul că asemenea clauze abuzive pur și simplu nu sunt aplicate față de consumator, în măsura în care aceștia ar fi în

[82] În consecință, deși revine statelor membre, prin intermediul dreptului lor național, sarcina de a defini condițiile în care se efectuează constatarea caracterului abuziv al unei clauze conținute într-un contract și în care se materializează efectele juridice concrete ale acestei constatări, nu este mai puțin adevărat că o asemenea constatare trebuie să permită restabilirea în drept și în fapt a situației în care s-ar fi aflat consumatorul în lipsa acestei clauze abuzive, în special prin instituirea unui drept la restituirea avantajelor dobândite în mod nejustificat, în detrimentul său, de către profesionist în temeiul respectivei clauze abuzive [a se vedea Hotărârea din 25 aprilie 2024, Caixabank (Termen de prescripție) (C-484/21, denumită în continuare „Hotărârea «Termen de prescripție»”, EU:C:2024:360, punctele 15-20 și jurisprudența citată), precum și Hotărârea Banco Santander (Momentul de la care începe să curgă termenul de prescripție) (C-561/21, EU:C:2024:362, punctele 18-23 și jurisprudența citată).

[83] A se vedea Hotărârea „Termen de prescripție” (punctul 15 și jurisprudența citată).

[84] A se vedea Hotărârea „Termen de prescripție” (punctele 16 și 17, precum și jurisprudența citată).

[85] A se vedea prin analogie Hotărârea din 21 martie 2024, Profi Credit Bulgaria (Servicii accesorii contractului de credit) (C-714/22, EU:C:2024:263, punctul 88), în care Curtea a declarat că articolul 6 alineatul (1) și articolul 7 alineatul (1) din Directiva 93/13, citite în lumina principiului efectivității, trebuie interpretate în sensul că se opun unei reglementări naționale care permite obligarea unui consumator să suporte o parte din cheltuielile de judecată atunci când, în urma constatării nulității unei clauze contractuale din cauza caracterului său abuziv, cererea sa de restituire a unor sume pe care le-a plătit în mod nejustificat în temeiul acestei clauze nu este admisă decât în parte, pentru motivul că este imposibil în practică sau excesiv de dificil să se determine întinderea dreptului acestui consumator la restituirea acestor sume.

[86] A se vedea Hotărârea Gutiérrez Naranjo și alții (punctul 60 și jurisprudența citată). Caracterul imperativ al articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 implică faptul că, în principiu, consumatorii nu pot renunța la protecția acordată de această directivă, nici prin contract, nici prin declarație unilaterală [a se vedea Orientările Comisiei (p. 38)].

continuare tentați să utilizeze clauzele menționate, știind că, chiar dacă acestea ar fi invalidate, contractul va putea fi totuși completat de instanța națională în măsura în care este necesar, garantând astfel interesul respectivilor profesioniști [87].

105. În consecință, apreciem că, în cazul în care o instanță națională ar constata că clauza vizată ar avea un caracter abuziv, posibilitatea care i-ar fi acordată de a revizui sau de a modifica respectiva clauză contractuală nu ar fi conformă cu articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13. Singura posibilitate de care dispune această instanță constă în anularea clauzei abuzive, pentru a examina în continuare dacă, în temeiul normelor dreptului național, contractul poate fi menținut, din punct de vedere juridic, fără clauza abuzivă menționată, aspect care trebuie verificat potrivit unei abordări obiective [88].

106. Având în vedere ceea ce precedă, propunem să se răspundă la a șasea întrebare că articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că trebuie să se considere, în principiu, că o clauză contractuală declarată abuzivă nu a existat niciodată, astfel încât aceasta nu poate avea efect în ceea ce îl privește pe consumator, care ar trebui repus în situația de drept și de fapt în care s-ar fi aflat în lipsa acestei clauze, fără ca instanța națională să îi poată impune plata vreunei sume în temeiul remunerației prevăzute de respectiva clauză declarată abuzivă, indiferent dacă aceasta este sau nu redusă la valoarea costurilor suportate efectiv de prestatorul profesionist în cadrul executării contractului.

7. Cu privire la domeniul de aplicare al articolelor 8 și 8a din Directiva 93/13 (a șaptea și a opta întrebare)

107. Prin intermediul celei de a șaptea și al celei de a opta întrebări, pe care propunem să le examinăm împreună, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească, în ipoteza în care articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13 ar fi aplicabil dacă, pe de o parte, instanța națională poate, atunci când constată că valoarea remunerației este vădit disproporționată în raport cu contribuția prestatorului de servicii, să declare această clauză contractuală ca fiind abuzivă întemeindu-se exclusiv pe dispozițiile dreptului național (*a șaptea întrebare*) și, în cazul unui răspuns afirmativ, atunci când este vorba despre un contract care a fost încheiat înainte de intrarea în vigoare a articolului 8a din această directivă, dacă instanța respectivă este, pe de altă parte, obligată să țină seama numai de informațiile privind dispozițiile adoptate de statul membru în conformitate cu articolul 8 din directiva menționată pe care acest stat membru le-a comunicat Comisiei în temeiul articolului 8a din aceeași directivă, în măsura în care statul membru respectiv a indicat că legislația sa nu depășește standardele minime prevăzute de aceasta (*a opta întrebare*).

108. Dat fiind că aceste două întrebări, care sunt strâns legate, au fost adresate în ipoteza în care articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13 ar împiedica o instanță națională să aprecieze caracterul eventual abuziv al unei clauze precum cea în discuție în litigiul principal, în condițiile în care, având în vedere răspunsul propus la a treia întrebare, această instanță trebuie să poată

[87] Hotărârea din 30 mai 2013, Asbeek Brusse și de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341, punctele 58 și 59, precum și jurisprudența citată), și Hotărârea din 26 martie 2019, Abanca Corporación Bancaria și Bankia (C-70/17 și C-179/17, EU:C:2019:250, punctele 53 și 54, precum și jurisprudența citată). Potrivit aceleiași logici, Curtea a statuat că articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 se opune unei jurisprudențe naționale care limitează în timp efectele restitutorii legate de constatarea caracterului abuziv, în sensul articolului 3 alineatul (1) din această directivă, al unei clauze conținute într-un contract încheiat de un profesionist cu un consumator doar la sumele plătite în mod nejustificat în aplicarea unei astfel de clauze, ulterior pronunțării deciziei care a constatat pe cale judecătorească acest caracter abuziv [a se vedea Hotărârea Gutiérrez Naranjo și alții (punctul 75)].

[88] A se vedea în acest sens Hotărârea din 3 octombrie 2019, Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819, punctul 39 și jurisprudența citată).

aprecia caracterul abuziv în cazul în care, la momentul încheierii contractului, articolul 4 alineatul (2) din directiva menționată nu ar fi fost transpus în dreptul național, apreciem că nu este necesar să se răspundă la acestea.

109. În orice caz și din motive de exhaustivitate, pe de o parte, în ceea ce privește a șaptea întrebare, astfel cum s-a arătat la punctul 67 din prezentele concluzii, amintim că Directiva 93/13 ține de o armonizare minimă și că, prin urmare, în temeiul articolului 8 din această directivă, statele membre pot asigura un nivel de protecție mai ridicat decât cel prevăzut de directivă, cu condiția ca acest lucru să fie compatibil cu obiectivele urmărite de aceasta. Cu alte cuvinte, statele membre au posibilitatea de a se întemeia pe articolul 8 din directiva menționată pentru a adopta dispoziții care lărgesc gama tipurilor de clauze contractuale al căror caracter abuziv poate fi apreciat, extinzând-o la alte clauze, cum ar fi, printre altele, cele referitoare la obiectul contractului sau la caracterul adecvat al raportului dintre calitate și preț, chiar dacă acestea sunt redactate în mod clar și inteligibil [89].

110. Pe de altă parte, în ceea ce privește a opta întrebare, trebuie amintit că articolul 8a din Directiva 93/13 impune statelor membre care adoptă dispoziții în conformitate cu articolul 8 din aceasta să informeze Comisia cu privire la adoptarea dispozițiilor menționate, precum și în legătură cu orice modificare ulterioară, în special în cazul în care respectivele dispoziții extind testarea caracterului abuziv la clauzele contractuale negociate individual sau la caracterul adecvat al prețului sau remunerației sau conțin liste de clauze contractuale care sunt considerate ca fiind abuzive. Potrivit informațiilor de care dispune Comisia, Republica Letonia nu a comunicat, în temeiul articolului 8a, nicio măsură care depășește standardele minime prevăzute de Directiva 93/13. Totuși, aceasta nu afectează nicidecum posibilitatea aplicării unor texte legislative naționale care urmăresc îmbunătățirea protecției consumatorilor, în măsura în care articolul 8a din această directivă nu prevede nicio consecință juridică pentru faptul că un stat membru nu a notificat legislația sa. Cu alte cuvinte, lipsa notificării unei astfel de măsuri naționale nu înseamnă că aceasta nu se poate aplica în statul membru în cauză. Astfel, directiva menționată nu face din notificarea dispozițiilor adoptate în temeiul articolului 8a din aceeași directivă o condiție necesară pentru validitatea și pentru efectul obligatoriu al acestora. Prin urmare, lipsa notificării din partea unui stat membru nu poate constitui un argument în sensul că legislația statului membru în cauză nu a intrat în vigoare sau nu este obligatorie.

8. Cu privire la aplicarea articolului 17 alineatul (1) și a articolului 24 alineatul (2) din cartă (a noua și a zecea întrebare)

111. Prin intermediul celei de a noua întrebări, instanța de trimitere solicită în esență, în ipoteza unui răspuns afirmativ la prima sau la a doua întrebare, să se stabilească incidența în speță a articolului 17 alineatul (1) și a articolului 24 alineatul (2) din cartă, ținând seama de faptul că, în primul rând, contractul în litigiu era încheiat cu C pentru o perioadă de 15 ani și putea avea implicații pecuniare importante și că, în al doilea rând, la momentul încheierii acestui contract C era minor. A zecea întrebare privește în esență aceleași aspecte ca a noua întrebare și este adresată cu titlu subsidiar în raport cu aceasta, și anume în ipoteza unui răspuns negativ la prima sau la a doua întrebare. Având în vedere răspunsul pe care intenționăm să îl dăm la prima întrebare, nu pare necesar să se răspundă la a zecea întrebare.

[89] A se vedea în acest sens Hotărârea Caja de Ahorros (punctul 44) și punctele 71-74 din prezentele concluzii.

112. Rezultă că, prin intermediul acestor două întrebări, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă, pe de o parte, ținând seama de durata și de nivelul remunerației care sunt prevăzute în acesta, un contract precum cel în discuție în litigiul principal, încheiat între un profesionist și un consumator care era minor la momentul încheierii sale, ar fi contrar „interesului superior” al copilului, în sensul articolului 24 alineatul (2) din cartă, precum și dreptului de proprietate consacrat la articolul 17 din aceasta și, pe de altă parte, dacă, din perspectiva Directivei 93/13, această împrejurare ar putea exercita o influență asupra aprecierii caracterului abuziv al unei clauze.

113. Mai întâi, considerăm că este util să amintim că, în cazul în care Curtea apreciază, astfel cum sugerăm în răspunsul la prima întrebare, că Directiva 93/13 este aplicabilă în cauza principală, același lucru se aplică și în cazul cartei. Astfel, în temeiul articolului 51 alineatul (1) din aceasta, dispozițiile cartei se aplică printre altele atunci când statele membre pun în aplicare dreptul Uniunii. În consecință, ar trebui respectate drepturile fundamentale consacrate de aceasta, inclusiv cele prevăzute la articolul 17 (dreptul de proprietate) și la articolul 24 (drepturile copilului).

114. Pe de o parte, în ceea ce privește dreptul de proprietate, după cunoștințele noastre, Curtea nu a statuat până în prezent că articolul 17 alineatul (1) din cartă, care reglementează dreptul de proprietate în termeni generali, are un domeniu de aplicare specific în ceea ce privește aplicarea Directivei 93/13. Acest lucru ne pare absolut logic și coerent.

115. Pe de altă parte, în ceea ce privește drepturile copilului, articolul 24 alineatul (2) din cartă prevede că, „[î]n toate acțiunile referitoare la copii, indiferent dacă sunt realizate de autorități publice sau de instituții private, interesul superior al copilului trebuie să fie considerat primordial”. Deși această dispoziție nu a fost niciodată interpretată de Curte, după cunoștințele noastre, în cadrul interpretării Directivei 93/13, aceasta este redactată în termeni largi și ar trebui, în opinia noastră, să se poată aplica unor acte precum contractul în litigiu, care implică consecințe potențial importante pentru minorul în cauză [90]. O asemenea constatare este confirmată de articolul 3 alineatul (1) din Convenția internațională cu privire la drepturile copilului [91], la care fac trimitere în mod expres explicațiile cu privire la articolul 24 din cartă. Potrivit acestui articol 3 alineatul (1), luarea în considerare a interesului superior al copilului trebuie să intervină în toate acțiunile care privesc copiii. Prin urmare, această dispoziție vizează, în mod general, toate deciziile și toate acțiunile care afectează direct sau indirect copiii [92], după cum a arătat Comitetul pentru Drepturile Copilului al Națiunilor Unite [93]. Astfel, expresia „interesul superior al copilului” face referire în același timp la un drept de fond, la un principiu interpretativ și la o normă de procedură [94].

[90] A se vedea, în acest sens și prin analogie, Hotărârea din 11 martie 2021, État belge (Returnarea părintelui unui minor) (C-112/20, EU:C:2021:197, punctul 36).

[91] Adoptată de Adunarea generală a Organizației Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989.

[92] A se vedea, în acest sens și prin analogie, Hotărârea din 11 martie 2021, État belge (Returnarea părintelui unui minor) (C-112/20, EU:C:2021:197, punctele 37 și 38).

[93] A se vedea în această privință Observația generală nr. 14 (2013) a Comitetului pentru drepturile copilului cu privire la dreptul copilului ca interesul său superior să fie considerat primordial (art. 3 alin. 1), CRC/C/GC/14, punctul 19.

[94] Hotărârea din 11 iunie 2024, Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Femei care se identifică cu valoarea egalității între femei și bărbați) (C-646/21, EU:C:2024:487, punctul 73), care face referire la Observația generală nr. 14 (2013) a Comitetului pentru drepturile copilului cu privire la dreptul copilului ca interesul său superior să fie considerat primordial (art. 3 alin. 1), CRC/C/GC/14, punctul 6.

116. În măsura în care această expresie face referire la „un principiu interpretativ”, apreciem că dispoziția menționată ar putea fi relevantă pentru interpretarea și aplicarea dispozițiilor Directivei 93/13 atunci când consumatorul în cauză, precum în speță, era minor la momentul încheierii contractului în litigiu.

117. Or, trebuie să se constate că Directiva 93/13 nu face nicio mențiune cu privire la vârsta consumatorilor și nici, *a fortiori*, la minoritatea acestora. Cu toate acestea, articolul 5 alineatul (3) din Directiva privind practicile comerciale neloiale conține o dispoziție specifică privind practicile comerciale care vizează un „grup de consumatori identificabil în mod clar [ca fiind] deosebit de vulnerabili”. Printre factorii care determină această vulnerabilitate figurează în special vârsta consumatorului. Această din urmă directivă prevede așadar că, în cazul în care este vizat un astfel de grup, practica comercială în cauză trebuie evaluată „din perspectiva membrului mediu al grupului respectiv” [95].

118. Prin urmare, deși Directiva 93/13 trebuie interpretată în lumina articolului 24 alineatul (2) din cartă, pentru a aprecia caracterul eventual abuziv al clauzei vizate din perspectiva unui „consumator mediu care este normal informat și suficient de atent și de avizat”, este important să se ia în considerare, *mutatis mutandis*, împrejurarea că consumatorul era minor și, în consecință, deosebit de vulnerabil. Astfel, așa cum s-a amintit la punctul 58 din prezentele concluzii, în conformitate cu articolul 4 alineatul (1) din Directiva 93/13, caracterul abuziv al unei clauze contractuale se apreciază luând în considerare natura serviciilor pentru care s-a încheiat contractul, raportându-se „la toate circumstanțele care însoțesc încheierea contractului”, inclusiv, dacă este cazul, la minoritatea consumatorului.

119. Cu toate acestea, în speță, deși „minoritatea” consumatorului poate constitui o împrejurare care va trebui luată în considerare, ar trebui să se țină seama și de faptul că, la momentul încheierii contractului în litigiu, minorul era reprezentat de părinții săi și că acest contract a fost semnat cu doar un an înaintea majoratului lui C.

120. Având în vedere considerațiile care precedă, propunem să se răspundă la a noua întrebare în sensul că articolul 3 alineatul (1) și articolul 4 alineatul (1) din Directiva 93/13, citite în lumina articolului 24 alineatul (2) din cartă, trebuie interpretate în sensul că, în cadrul aprecierii caracterului abuziv al unei clauze, este necesar să se ia în considerare împrejurarea că consumatorul respectiv, fiind minor la momentul încheierii contractului, aparține unui grup deosebit de vulnerabil, fără a neglija însă alte împrejurări care prevalau la momentul la care a fost încheiat contractul menționat, cum ar fi faptul că acest minor era reprezentat de părinții, precum și gradul de maturitate a acestuia.

V. Concluzie

121. Având în vedere considerațiile care precedă, propunem Curții să răspundă la întrebările preliminare adresate de Augstākā tiesa (Senāts) (Curtea Supremă, Letonia) după cum urmează:

1) Articolul 1 alineatele (1) și (2) din Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii, astfel cum a fost modificată prin Directiva 2011/83/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2011,

   trebuie interpretat în sensul că

[95] A se vedea considerentele (18) și (19) ale Directivei privind practicile comerciale neloiale.

un contract de servicii de dezvoltare sportivă și de asistență în carieră încheiat între, pe de o parte, un profesionist care își desfășoară activitatea în domeniul antrenării și dezvoltării sportivilor și, pe de altă parte, un minor care era reprezentat de părinții săi și care nu era angajat în domeniul sportului la momentul încheierii acestui contract intră, în principiu, în domeniul de aplicare al acestei directive, în măsura în care sunt îndeplinite celelalte condiții de aplicare definite de această directivă.

2) Articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13, astfel cum a fost modificată prin Directiva 2011/83/UE,

trebuie interpretat în sensul că

deși la momentul încheierii contractului menționat mai sus, această dispoziție nu fusese transpusă în dreptul intern, o instanță națională trebuie să poată, în orice caz, să aprecieze caracterul abuziv al unei clauze contractuale, în sensul articolului 3 din această directivă, independent de aspectul dacă această clauză privește obiectul principal al contractului sau caracterul adecvat al prețului sau al remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte, chiar dacă a fost redactată în prealabil de profesionist în mod clar și inteligibil.

3) Articolul 5 din Directiva 93/13, astfel cum a fost modificată prin Directiva 2011/83,

trebuie interpretat în sensul că

cerința potrivit căreia clauzele contractuale trebuie să fie formulate în mod „clar și inteligibil” impune unei întreprinderi care oferă servicii de dezvoltare sportivă și de asistență în carieră, să furnizeze unui tânăr sportiv informații suficiente pentru ca acesta să poată lua o decizie în cunoștință de cauză, care se întemeiază pe date precise, astfel încât clauza contractuală trebuie nu numai să fie inteligibilă din punct de vedere formal și gramatical, ci și să permită consumatorului, pe de o parte, să înțeleagă în întregime consecințele pecuniare semnificative pe care această clauză le-ar putea avea din perspectiva angajamentelor sale financiare și, pe de altă parte, să aprecieze caracterul lor adecvat în raport cu valoarea totală a serviciilor oferite de întreprinderea respectivă.

4) Articolul 3 alineatul (1) din Directiva 93/13, astfel cum a fost modificată prin Directiva 2011/83,

trebuie interpretat în sensul că

sunt relevante pentru aprecierea caracterului eventual abuziv al unei clauze dintr-un contract de servicii de sprijinire a dezvoltării și a carierei sportive care prevede că, pentru furnizarea acestor servicii, tânărul sportiv, care acționează în calitate de consumator, se angajează să plătească o remunerație constând în 10 % din veniturile pe care le va obține în cursul următorilor cincisprezece ani în cazul în care devine profesionist, posibila nerespectare a cerinței de „bună-credință” și existența unui eventual „dezechilibru semnificativ” în detrimentul consumatorului, precizându-se că trebuie să se țină seama, printre altele, de existența unor norme aplicabile în dreptul național în lipsa unui acord între părți, astfel încât să se evalueze dacă și eventual în ce măsură contractul respectiv îl plasează pe acest consumator într-o situație juridică mai puțin favorabilă decât cea prevăzută de dreptul național în vigoare și, în lipsa unor astfel de norme, de practici de piață la data încheierii contractului menționat în materie de remunerare în domeniul sportiv în cauză, cu condiția ca acestea să fie loiale și echitabile, precum și de natura bunurilor sau a serviciilor pentru care s-a

încheiat contractul, raportându-se, în momentul încheierii acestuia, la toate circumstanțele care însoțesc încheierea contractului și la toate clauzele aceluiași contract sau ale unui alt contract de care acesta depinde și, în special, de aspectul dacă remunerația solicitată corespunde valorii de piață în sectorul sportiv în cauză, având în vedere în mod special riscul pe care îl implică pentru profesionist faptul de a nu avea garanția de a primi o remunerație în cazul în care tânărul sportiv nu devine profesionist.

5) Articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13, astfel cum a fost modificată prin Directiva 2011/83/UE,

trebuie interpretat în sensul că

trebuie să se considere, în principiu, că o clauză contractuală declarată abuzivă nu a existat niciodată, astfel încât aceasta nu poate avea efect în ceea ce îl privește pe consumator, care ar trebui repus în situația de drept și de fapt în care s-ar fi aflat în lipsa clauzei menționate, fără ca instanța națională să îi poată impune plata vreunei sume în temeiul remunerației prevăzute de clauza declarată abuzivă, indiferent dacă aceasta este sau nu redusă la valoarea costurilor suportate efectiv de prestatorul profesionist în cadrul executării contractului.

6) Articolul 3 alineatul (1) și articolul 4 alineatul (1) din Directiva 93/13, astfel cum a fost modificată prin Directiva 2011/83, citite în lumina articolului 24 alineatul (2) din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene,

trebuie interpretate în sensul că,

în cadrul aprecierii caracterului abuziv al unei clauze, este necesar să se ia în considerare împrejurarea că consumatorul respectiv, fiind minor, aparține unui grup deosebit de vulnerabil, fără a neglija însă alte împrejurări care prevalau la momentul la care a fost încheiat contractul menționat, cum ar fi faptul că acest minor era reprezentat de părinții săi, precum și gradul de maturitate a acestuia.